100. Yılında Türkiye Cumhuriyeti: 1923-2023

Uluslararası Sempozyumu

Editörler
Prof. Dr. Esin DERİNSU DAYI
Doç. Dr. Mehmet Fikret ARARGÜÇ
Doç. Dr. Firdes TEMİZGÜNEY
Doç. Dr. Mevlüt YÜKSEL
Doç. Dr. Recep Murat GEÇİKLİ
Doç. Dr. Ulvi Ufuk TOSUN
Dr. Öğr. Üyesi Elif AKTAŞ

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS



ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI
ATATURK
UNIVERSITY
PUBLICATIONS

Eser Adı
100. Yılında Türkiye Cumhuriyeti: 1923-2023
Uluslararası Sempozyumu

Editörler
Prof. Dr. Esin DERİNSU DAYI, Doç. Dr. Mehmet Fikret ARARGÜÇ
Doç. Dr. Firdes TEMİZGÜNEY, Doç. Dr. Mevlüt YÜKSEL
Doç. Dr. Recep Murat GEÇİKLİ, Doç. Dr. Ulvi Ufuk TOSUN
Dr. Öğr. Üyesi Elif AKTAŞ

Yayınlar Yönetmeni
Prof. Dr. Bünyamin AYDEMİR

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Ahmet SARI, Prof. Dr. Ali UTKU, Prof. Dr. Bülent ÇAVUŞOĞLU,
Prof. Dr. Bünyamin AYDEMİR, Prof. Dr. Erdinç ŞIKTAR,
Prof. Dr. Hakan Hadi KADIOĞLU, Prof. Dr. Hasan Tahsin SÜMBÜLLÜ

Dizgi ve Tasarım: Abubekir KALE

Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 1396

ISBN: 978-625-6983-43-4

9 786256 983434

Erişim Adresi: https: //ekitap.atauni.edu.tr

Atatürk Üniversitesi Yayınevi Koordinatörlüğü
Sertifika No: 42021
Adres: Kampüs. Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi
Okuma Salonları Binası Zemin Kat Yakutiye/ERZURUM
E-posta: atayayinevi@atauni.edu.tr
Telefon: 0442 231 62 80

atayayinevi

Erzurum 2024 © Copyright Atatürk Üniversitesi Yayınevi
Bu kitapta yer alan tüm yazıların ve görsellerin dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazarlarına aittir. Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Atatürk Üniversitesi Yayınevi Koordinatörlüğüne aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI
ATATURK
UNIVERSITY
PUBLICATIONS



ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI
ATATURK
UNIVERSITY
PUBLICATIONS

İÇİNDEKİLER

SEMPOZYUM AÇILIŞ KONUŞMALARI **9**
TAM METİN BİLDİRİLER **21**

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ DÜŞÜNCESİNİN CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAKİ ETKİLERİ
Salim GÖKÇEN 22
CUMHURİYET'İN İLANI SÜRECİNDE BASINDA REJİM TARTIŞMALARI
Hikmet YAMAN 38
İLAN EDİLME SÜRECİNDE CUMHURİYETİN DÜŞÜNSEL DAYANAKLARI
Kerem TABAK 70
CUMHURİYET'İN 10. YILINDA TÜRKİYE
Mehmed Gökhan Polatoğlu 94
TÜRKİYE'DE MADEN POLİTİKALARININ VE MADEN ARAMALARININ ULUSAL BASINA YANSIMASI (1930-1950)
S. Esin DAYI, Harun AYDIN 118
CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ERZURUM, KONYA, KASTAMONU, ANKARA VE KAYSERİ VİLAYETLERDEKİ SANAYİ KURULUŞLARI ÜZERİNE
Zübeyir Saltuklu 131
CUMHURİYET'İN İLANINDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE TARIMSAL FAALİYETLER DÂHİLİNDE YERLİ HAYVAN IRKLARI
Sadrettin YÜKSEL 148
HUKUK DEVRİMİNİN KAZANIMLARINDAN: CEBRİ İCRA ALANINDA HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN GELİŞİMİ
Burçin Yazıcı 156
TÜRK-SOVYET İLİŞKİLERİNDE İSTİŞARE TECRÜBESİNDEN (Y. Z. Surits'in Moskova'ya Mektubuna Dayanarak)
Musa QASIMLI 172
CUMHURİYET'İN 100. YILINDA FRANSA'DA TÜRKÇE
Ayşe Tomat Yılmaz 178

1960'LI YILLAR TÜRK SOLUNDA KEMALİZM TARTIŞMALARI
Elif Türkislamoğlu 191
CUMHURİYETİN 100. YILINDA ERZURUM'UN BİLGİ MERKEZLERİ
Dündar ALİKILIÇ 213
TÜRKİYE TURİZMİNDE İLK MÜSTAKİL İDARİ ERK: TURİZM
VE TANITMABAKANLIĞI (1963-1982)
Erol EVCİN 224
VEDAT NEDİM (TÖR)'ÜN TÜRK TURİZMİNE KATKILARI
Umut GÜLERYÜZ 250
DEĞİŞEN SÖYLEM VE ALGILARI İLE 100 YILLIK SÜREÇTE "CUMHURİYET"
Bengül Bolat 265
KÜLTÜR SEFERBERLİĞİNDE SANATA SEFER GÖREV EMRİ: ERKEN
CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK TİYATROSUNDA İDEAL VATANDAŞ
Mustafa ÇALIŞKAN 285
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ALMANYA İLE EĞİTİM İLİŞKİLERİ
Mustafa GENÇER 293
TARİHSEL ÇERÇEVEDE CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE
ÖĞRETİM ELEMANI YETİŞTİRME VE MESLEKİ GELİŞİMİ
Pelin Telseren Kadercan, Alev Elçi 309
KURTULUŞ SAVAŞI'NIN KADIN KAHRAMANLARINDAN ERZURUMLU
GÜLHANIM YURDAKÖLE
Ersoy ZENGİN-Nilgün ÇİNİ 318
HİLMİ ZİYA ÜLKEN ÖRNEĞİ
Emrullah KILIÇ 338
TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMET PROGRAMLARINDA ÖĞRENCİ
OLAYLARI (12 MART 1971-12 EYLÜL 1980)
Aslıhan KESKİN 357
CUMHURİYETİN KURULUŞ YILLARINDA SIHHİYE TEŞKİLATININ OLUŞTURULMASI
VE SALGIN HASTALIKLARLA MÜCADELENİN DEĞERLENDİRMESİ
Hüsnü Özlü- Nilgün Özlü 392
UYUŞTURUCU MADDELER İNHİSARI'NIN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ(1933-1938)
Rıdvan KIZILKAYA, Asaf ÖZKAN 414

1935 YILI TÜRKİYE'SİNDE SALGIN HASTALIKLAR VE ALMAN SEYYAH LİLO LİNKE'NİN GÖZLEMLERİ
Serkan ERDAL- Muhsin Ertürk BUDAK 434
SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI BAĞLAMINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK POLİTİKALARI (1960-2000)
Funda ÖNER AKOĞLU..... 454
DIŞ POLİTİKADA TBMM'NİN DİKKAT ÇEKEN PRENSİBİ: ANLAMLI DİRENİŞ İLE HAK EDİLEN MESUT VE MÜREFFEH YAŞAM (1920-1923)
Yaşar ÖZÜÇETİN, H. Mehmet DAĞISTAN..... 481
A RETROSPECTIVE GLANCE AT THE TENTH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC FROM THE CENTENARY: BRITISH EMBASSY'S ANNUAL REPORT ON TURKEY FOR 1933
Behçet Kemal YEŞİLBURSA..... 513
CUMHURİYETİN 21. YÜZYILA ETKİLERİ: YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI (YTB) VE AKRABA/SOYDAŞ TOPLULUKLARA YÖNELİK FAALİYETLERİ
Necmi UYANIK-Aylin ÇÖMLEK 536
İNGİLİZ İSTİHBARAT RAPORLARINDA BALKANLAR VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1924-1925)
Recep ÇELİK..... 556
NAHÇIVAN ANLAŞMASI ÖRNEĞİNDE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE TBMM'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR (2009-2023)
Mukaddes ARSLAN..... 573

SEMPOZYUMUN DEĞERLENDİRME 592
SEMPOZYUM FOTOĞRAFLARI 594
SEMPOZYUM KURULLARI 603
DÜZENLEME KURULU 604
BİLİM KURULU/ YURTİÇİ..... 605
BİLİM KURULU/ YURTDIŞI 608
SEMPOZYUM OTURUMLARI..... 609



ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI
ATATURK
UNIVERSITY
PUBLICATIONS

SEMPOZYUM
AÇILIŞ KONUŞMALARI

DIŞ POLİTİKADA TBMM'NİN DİKKAT ÇEKEN PRENSİBİ: ANLAMLI DİRENİŞ İLE HAK EDİLEN MESUT VE MÜREFFEH YAŞAM (1920-1923)

Yaşar ÖZÜÇETİN[*]
H. Mehmet DAĞISTAN [**]

Özet

Ferdî menfaatin sıfır ve "Kuvay-ı Millîye" ruhunun hâkim olduğu TBMM, ülkenin kurtarıcı makamı gösterilmiş ve meşru hakkın elde edilmesine yönelik işlevi, boyun eğmeyerek de yaşayacakları ve hakiki olarak kalkışmanın Müslümanların hayatlarının kemâle erdirilmesine kadar sürecek bir çaba olduğu tescil edilmiştir.

Yürütülen Millî Mücadelede temel amaç siyasî, malî, iktisadî, adlî, askerî, kültürel vb. her alanda tam bir bağımsızlığa ve hürriyete kavuşmak olan tam istiklâli sağlamak olmuş, ülkenin millî çıkarlarını, prensiplerini himaye ve muhafaza eden politika ön planda tutulmuştur.

"Siyasette hissiyata kapılarak değil daima menfaat, mihveri harekâttır" düsturu ile esasını "Millî Bağımsızlık", "Millî Misak", "Uluslararası Hukuka Saygı"nın oluşturduğu millî siyaset uygulaması ve gerçeklik; *"…Bizim vuzuh ve kabiliyeti tatbikiye gördüğümüz meslekî siyasî, Millî siyasettir. …Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir"* şeklinde ortaya konulmuştur.

TBMM üyeleri tarafından arzu edilen mutlu ve refah içinde yaşam; *"…Hududu millimizi tam ve kâmil olarak temin edebilmek ve mücahedemizde istihdaf ettiğimiz yegâne gaye, hududu millimiz dâhilinde bir istiklâli tam ve medenî bir millet ve medenî bir idare sahibi olarak yaşamak ve nesli atimizi yaşatmaktan ibarettir"* biçiminde ifade edilmiştir.

Bu araştırma ile ülke sınırları dâhilinde bulunan insanları hürriyet ve istiklâl fikri etrafında birleştiren TBMM'nin diplomasiye yön veren meşru direnişi ile hak ettiği mesut ve müreffeh yaşam talebi irdelenmiştir.

Araştırmada amacı, evrenin özellikleri hakkında bilgi toplamak, kişileri, durumları veya olayları tam ve doğru olarak betimlemek olan araştırma modeli esas alınmış, TBMM zabıt ceridelerinden ve telif-tetkik eserlerden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Millî Mücadele, Millî Siyaset, Millî Bağımsızlık, Misak-ı Millî.

[*]Prof. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kırşehir, yozucetin@ahievran.edu.tr - 0000-0001-5011-942X
[**]Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Doktora), Kırşehir, mehmetdagistan1453@gmail.com - 0009-0009-5000-7167

The Remarkable Principle of the Turkish Grand National Assembly in Foreign Policy: A Deserved Happy and Prosperous Life with Meaningful Resistance (1920-1923)

Abstract

The Grand National Assembly of Turkey, which has zero individual interest and the spirit of the National Forces is dominant, has been shown as the savior authority of the country. It has been registered with the Grand National Assembly of Turkey that the function towards obtaining the legitimate right will be kept alive by not giving in, and that the genuine attempt is an effort that will last until the lives of Muslims are perfected.

The main purpose of the National Struggle was political, financial, economic, judicial, military, cultural, etc. to achieve full independence, which is to gain complete independence and freedom in every field and also the policy that protects and preserves the national interests and principles of the country has been prioritized.

National political practice and reality, based on the motto *"in politics, not by feeling emotional, but always with the benefit, the axis of action"* and the principles of "National Independence", "National Pact", "Respect for International Law" were presented as follows: *"…The professional political, the national politics, whose clarity and ability we see in practice. …This is the expression of history, this is the expression of science, reason and logic"*.

The happy and prosperous life desired by the members of The Grand National Assembly of Turkey; it has been stated as follows: *"…To be able to provide our border nation fully and perfectly, and the only purpose we have used in our struggle is to live as a fully and civilized nation with full independence and a civilized administration within our borders, and to keep our generation alive"*.

With this research, the legitimate resistance of the TBMM, which unites the People within the borders of the country around the idea of freedom and independence and the demand for a well-deserved and prosperous life, which directs diplomacy, has been examined.

The research model, whose purpose is to collect information about the characteristics of the universe and to describe people, situations or events fully and accurately, is based on. The minutes of the Grand National Assembly of Turkey, the copyright-reviewed works were used.

Key Words: The Grand National Assembly of Turkey, National Struggle, National Politics, National Independence, National Pact.

GİRİŞ

Politika, devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı, siyaset, siyasa yöntem, herhangi bir devletin veya hükûmetin belirlediği amaçlar doğrultusunda izlediği, yöntem ve usullerdir[1]. Dış politika, bir devletin bir başka devlet ya da devletlere karşı izlediği

[1] **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, C. II, TDK Yayınları, Ankara 1998, s. 199.

politikanın adıdır. Dış politika, aynı zamanda uluslararası alana yönelik takip edilen yoldur. Uluslararası ilişkilerden devletlerin birbirleriyle olan karşılıklı ilgileri ve mevcut bağlılıkların hatırlattıkları anlaşılır. Uluslararası ilişkilerde karşılıklı münasebet ve temaslar daha geniş değerlendirilmektedir. Uluslararası ilişkiler, devletlerin herhangi bir devletin diğerlerine hükmedecek ölçüde askerî kuvvet kazanmasını engelleyip, hayatta kalmalarını güvence altına alabilmeyi ön gören, güç dengesini esas alan bütünsel bir bakış biçimiyle dış politika gelişmelerini anlamaya ve açıklamaya çalışır[2].

Siyasî Tarih, bağımsız devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini değerlendiren ve devlet ölçeğinde yürütülen siyaseti tetkik eden bir bilim dalı olup, aynı zamanda diplomasi tarihi demektir. Diplomasi tarihi, devletlerin diplomasi araçları ile uluslararası alanda etkinliklerini inceler. Etkin bir diplomasi olmadan devlet, uluslararası alanda arzu ettiği faaliyeti gösteremez. Devlet, dünya meselelerinin değerlendirilmesi ve çözümünde, anlaşmazlıkların savaşa dönüşmesinin önüne geçilmesinde ve devletlerarası görüşmelerin yürütülmesinde diplomasi aracını çalıştırır. Böylelikle diplomasi, devletler arasındaki ve devletler ile diğer etkin rol oynayanlar arasındaki ilişkilerin yönetimidir[3].

Osmanlı Devleti, kuruluşundan yıkılışına kadar geçen süreçte yükselme, duraklama ve gerileme devirlerini yaşamış, içte ve dışta fazlaca zorluklarla karşılaşmıştır. Nihayet 19. yüzyıl Osmanlı Devleti açısından dağılma ve yıkılma devri olmuştur. Osmanlı idarecileri devleti dağılmaktan ve yıkılmaktan kurtarmak için tedbirler aramışlar, bu tedbirler arasında güvenliğini ve varlığını koruyabilmek için yanına bir büyük devleti almak suretiyle varlığını diplomasi ile korumaya çalıştığı denge politikası yer almıştır[4]. Ancak, sömürgeci güçler, "Şark Meselesi" temelinde amaçlarından vazgeçmemişler I. Dünya Savaşı bitiminde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı fırsat bilmişlerdir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ağır şartları kabul edilmemiş, gerçekliği tasdik edilmesi için Wilson prensiplerine dayalı işgal ve ilhak reddedilmiş, mücadele meşru, haklı ve hukukî bir zemine oturtulmuştur. Bu mücadelenin meşruiyeti Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde ülkeye ilişkin endişeleri bulunan ve Anadolu'da başlayan hareketi destekleyen mebuslar aracılığı ile bir beyanname halinde kabul edilmiş ve millî dava olarak dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Misâk-ı Millî olarak bilinen bu beyannamenin Millî Mücadele'nin siyasî ve hukukî olarak savunulmasında ve başarıya ulaşmasında önemli bir yeri olacaktır[5]. Misâk-ı Millî olarak adlandırılan bu beyanname[6], Osmanlı Devleti'nin tam

---

[2] Ömer Kürkçüoğlu, "Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü", **AÜSBFD**, XXXV/1-4, 1980, s. 309.

[3] Ali Engin Oba, **Diplomasi ve Tarih (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Diplomasi Tarihi Araştırmaları)**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2021, s. IX-XII.

[44] Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s.43.

[5] Mustafa Turan, "Misâk-ı Millî'nin Anlamı ve Tarihî Değeri", **Yeni Türkiye**, Misâk-ı Millî Özel Sayısı, 93, (Şubat 2017), s.102.

[6] Altı maddeden oluşan bu beyannamede; *"Mondros Mütarekesi çizgisi içinde ve dışında din, ırk ve emel yönlerinden birleşik ve birbirine karşılıklı saygı ve özveri duyguları ile dolu ve etnik ve toplumsal hakları ile bölgelerinin koşullarına tümüyle uyum gösteren Osmanlı-İslam çoğunluğun oturduğu kısımların tümü, gerçekten veya hüküm yoluyla hiçbir nedenle birbirinden ayrılık kabul etmez bir bütündür"* denilerek, millî sınırlar çizilmişti. Ateşkes Antlaşması çerçevesinde işgal altında bulunan Arap çoğunluğun oturduğu yerlerin ve Kars, Ardahan ve Batum livalarının geleceğinin belirlenmesi

olarak tasfiye edildiğini, yerine kurulacak olan devletin bağımsız ve milli olacağını göstermekteydi.

Ülkenin haksız işgalleri karşısında Anadolu halkı boyun eğmemiş, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başkaldırmış ve bu başkaldırış, 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla meşru bir organ tarafından yönlendirilmeye başlanmıştır[7]. TBMM, toplumsal uzlaşmayı yansıtan, halkın her kesimi ve katmanından üyeyi temsil eden, tam bir kucaklaşmanın gözlemlendiği bir mekân olmuş, milletin rızasına dayalı, meşru hakların temininin aracı, kuvvetler birliği sistemine dayalı milletin tek temsilcisi, İstiklâl Mücadelesi'nin sevk ve idare edeni olarak kendi meşruiyetini anlaşılır kılmıştır.

TBMM'nde ülke meseleleri özgür ve açık bir şekilde tartışılmış, her alanda hizmet verilmiş ve onun farklı mesleklerden gelen ilk mebusları, ülkenin paylaşılmasının planlandığı ve tatbikata geçildiği zor günlerde Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında kenetlenmiş, hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır. Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi'nin reisi, onun hissiyatının sözcüsü, kendi ruhlarına uygun ve yerinde görülmüştür. 5 Ağustos 1921'de meclisin, *"selâhiyetini meclis namına fiilen istimale mezun olmak üzere"*[8] bırakması ile birlikte Mustafa Kemal Paşa, millî mefkûrenin rehberi olarak sayılmıştır. Mustafa Kemal Paşa meclis müzakerelerinde yapılan değerlendirmelerden istifade etmiş, askerî, siyasî ve hukukî mücadelelerde üyeleri peşinden sürüklemesini bilmiştir[9].

---

ile Batı Trakya'nın hukuksal durumunun tespit edilmesi için halk oylaması yapılması gerektiği belirtilmişti. Ayrıca, İstanbul ve boğazlar bölgesinin güvenliği çerçevesinde boğazlardan geçiş serbestisinin kabul edilebileceği, ülke sınırları içinde kalacak azınlıkların hukuku, komşu ülkelerin sınırları içinde kalan Müslümanların da benzer haklardan yararlanmaları koşuluyla antlaşmalar çerçevesinde güvence altına alınacağı ve ülkenin her alanda gelişebilmesinin önünde engel oluşturan sınırlamaların, kapitülasyonlara karşı olunacağı ilan edilmişti; Faruk Sönmezoğlu, **İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası**, Der Yayınları, İstanbul, 2011, s.101-102; Dolayısıyla Misâk-ı Millî TBMM Hükûmeti'nin içte ve dışta esas aldığı temel prensip olmuş, dış politikaya yönelik asgarî talepler dahi bu ilkeye dayandırılmıştır; Aptülahat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, TTK Basımevi, Ankara 1991, s. 25-26.

[7] 23 Nisan 1920 Cuma günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı münasebetiyle Sinop Mebusu Mehmet Şerif Bey; *"…milletimizin dâhili ve harici istiklali tam dâhilinde mukadderatını bizzat deruhte ve idare ettiğine idare etmeye çalıştığını bütün cihana ilan ederek Büyük Millet Meclisini küşad eyliyorum…"* sözleriyle, Türk milletinin adeta kendi egemenliğini tam anlamayla eline aldığını, içe ve dışa yönelik izlenecek politikada tek temsilci olduğunu ifade etmiştir; TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 1 (23. IV. 1336 Tarihli Birinci İnikattan 19. V. 1336 Tarihli On Sekizinci İnikata Kadar), TBMM Matbaası (3. Baskı), Ankara 1959, s. 2; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, **İlk Meclis ve Mili Mücadele'de Anadolu,** Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990, s. 62-69; Doğu Ergil, **Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi,** Turhan Kitabevi, Ankara 1981, s. 193.

[8] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. II (17 Mart 1337 (1921) - 25 Şubat 1337 (1922), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985,
s.176; Başkomutanlığı, 5 Ağustos 1921 tarihli kanunla kendisine verilmiş, bu kanun 31 Ekim 1921, 4 Şubat 1922, 6 Mayıs 1922'de üçer ay, 20 Temmuz 1922'de ise süresiz olarak uzatılmıştır; Geniş bilgi için bkz. Yaşar Özüçetin, "Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi Temelli Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Mesai Arkadaşları Tarafından Atfedilen Muhtelif Vasıflar", **100. Yılında Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi I-IV**, Editör Prof. Dr. Gürsoy Şahin, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar, 2023, (989-1028).

[9] Geniş bilgi için bkz. Yaşar Özüçetin, **Kurtuluş ve Kuruluşta Milletvekili Gözüyle Gazi Mustafa Kemal Paşa (1920-1923)**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2015.

Üyeler arasında farklı fikir ve düşüncelere sahip olanlara tanık olunmuş, iç politikada olduğu gibi dış politikada da yaklaşım farklılıkları gözlenmiş ancak, onların yekvücut oldukları tek nokta Misâk-ı Millî olmuştur. Yapılan müzakerelerde Misâk-ı Millî sıkça dile getirilmiş ve mebuslar, görüşlerini Misâk-ı Millî üzerine temellendirmişlerdir[10]. Zira Millî Mücadele, askerî mücadele cephesinin yanında diplomatik cephesi de bulunan bir mücadele idi[11].

Bu çalışmada, Türk tarihinde ilk kez millî hâkimiyet ilkesini, siyasî ve hukukî temel edinen, bu günkü devlet ve hükûmet şekil ve sistemini açık bir şekilde belirleyen, kuruculuk vasfına da sahip olan[12] I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (1920-1923), "Anlamlı Direniş ile Hak edilen Mesut ve Müreffeh Yaşam" başlığı altında, önemli ölçüde hayata geçirilmiş olan dış politika prensibi değerlendirilmektedir.

Araştırma, muhtevaya uygun millî siyaset; meşru müdafaaya dayalı "istiklâl-i tam bir vatan"; kendi kendine yeterlilik ve öz varlığının önemi; belirleyiciliğiyle hukukun önünde olan güç; iktisadî hâkimiyetin mecburiyeti, medenî ve medenî bir idareye sahip yaşamak başlıkları şeklinde tasnif edilmiştir.

MİLLÎ SİYASET

Millî siyaset, millî gücü arkasında tutan millet menfaatine dayalı siyasettir. TBMM, tatbik edilen dış politikada "millî siyaset" ilkesini temel almıştır. Millî siyasetin esasını "millî bağımsızlık", "millî misak" ve uluslararası hukuka saygı" oluşturmaktadır[13].

Millî Mücadele'nin başlangıcı sayılan 15 Mayıs 1919 İzmir'in işgalinden itibaren bölgesel kurtuluş çabaları, 19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkması ile birlikte tek elden yönetilmiş, kongreler aracılığı ile halka mâl edilmiş ve Büyük Millet Meclisi'nde izlenecek olan politika millî siyaset olmuştur. 24 Nisan 1336 (1920) Cumartesi günü, hükûmet teşkilatı hakkında teklifi münasebetiyle Mustafa Kemal Paşa (Ankara); meşruiyet ve mesuliyet esaslarının millet tarafından gerekli görüldüğünün en büyük delilinin meclisin mevcudiyeti olduğunu belirterek, menşei millet olan meclisin ve hükûmetin icraatlarında siyasetin millîliğini; *"…meclisi âlinizde tekasüf eden iradei âliyei milliyeye istinad etmek suretiyle meşruiyet ve kanuniyetini ve yine heyeti muhteremenizde tecelli eyleyen vicdanı milletin muhakemesine merbut bulunmak cihetiyle de mesuliyetini takdir ve teabit edecek bir kuvvetin idarei umur etmesi zaruridir, bu kuvvetin şekli tabiîsi*

[10] Mustafa Turan, "Misâk-ı Millî'nin…", s.102.
[11] 20 Ocak 1921 de TBMM tarafından kabul edilen ilk anayasa "Teşkilat-ı Esasîye", millî hâkimiyeti esas alan ve ülkenin kaderinde, millî hâkimiyetin temsilcisi olarak Büyük Millet Meclisi'ni gören siyasî ve hukukî bir belge olmuştur
[12] Tarık Zafer Tunaya, **Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük**, İstanbul, 1981, s. 208-209; **Türk Parlamento Tarihi**, **Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem, 1919-1923**, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, III. Cilt, s. III; İhsan Ezherli, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, TBMM Kültür ve Sanat Yay. s.1; Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul 1978, s.147-148; Yavuz Ünsal, **Atatürk, İmparatorluktan Millî Devlete**, Ankara, 1990, s. 4-6; Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Ankara, 1973, s.25-26.
[13] E. Semih Yalçın, **Atataürk'ün Millî Dış Siyaseti**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s.370.

ise bir hükûmettir"[14] diyerek, öne çıkarmıştır. 24 Nisan 1336 (1920) Cumartesi günü gizli oturumda TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa (Ankara), dâhili durum hakkında insancıl ve barışçı bir politikanın esasları çerçevesinde meclisin kendi gücüne dayanarak izleyeceği millî siyaseti; *"…hududu millimiz dahilinde… …muhafazai mevcudiyet edebildiğimiz takdirde başka bir şey istemek… …doğru değildir. Yalnız her ihtimale karşı muhafazai hayat ve mevcudiyet için hariçten kuvvet, bir menbaı kuvvet aramak lâzım gelirse, yine daima kendi noktai nazarlarımız baki kalmak şart ile her menbadan istifade etmeği de caiz gördük. …Ulusal siyasa demek… …ulusal sınırlarımız içinde, her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak varlığımızı koruyup ulusun ve yurdun gerçek mutluluğuna ve bayındırlığına çalışmak gelişigüzel, ulaşılamayacak istekler peşinde ulusu uğraştırmamak ve zarara sokmamak, uygarlık dünyasının uygarca, insanca davranışını ve karşılıklı dostluğunu beklemektir…"* [15] şeklinde tespit etmiştir. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta; "*…hiçbir hudut tanımayarak dünyada mevcut bütün Türkleri dahi bir devlet altında birleştirmek, gayrikabili istihsal bir hedeftir. Bu, asırların ve asırlarca yaşamakta olan insanların çok acı, çok kanlı hâdisat ile meydana koyduğu bir hakikattir. …Bizim vuzuh ve kabiliyeti tatbikiye gördüğümüz meslekî siyasî, Millî siyasettir. Dünyanın bugünkü umumî şeraiti ve asırların dimağlarında ve karakterde temerküz ettirdiği hakikatler karşısında hayalperest olmak kadar büyük bir hata olmaz. Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir"*[16] sözleriyle, çeşitli unsurları ortak ve genel bir ad altında birleştirmek ve aynı hukuka tâbi, sağlam bir devlet kurmanın cazip gelen bir siyasî bakış açısı olup bunun aldatıcı olduğunu ifade etmiş, bir reel politik yaklaşım ortaya koymuştur. 28 Kasım 1337 (1921) Pazartesi günü, vekiller heyetinin heyeti vekilenin yetki ve vazifelerine dair encümeni mahsusun kanun teklifi ve mazbatası münasebetiyle Dr. Mazhar Bey (Aydın); *"…siyaseti dâhiliye ve hariciyenin en umumi şekillerini, siyaseti dâhiliye ve hariciyesinin esas cephesini millet meclisi kendisi göstermiştir"*[17] deyişiyle, Misâk-ı Millî, Teşkilatı Esasîye Kanunu ve meclisin cereyan eden müzakereleriyle dış politikasında açık bir şekilde görülmesi gereken hatların kalın çizgilerle çizildiğini belirtmiştir[18].

Temel siyasî prensibi Misâk-ı Millî'yi gerçekleştirmek olan TBMM Hükûmeti, uluslararası dengeleri de gözetmiş, bir taraftan işgalci güçlerle mücadele edilirken diğer taraftan da büyük güçler arasındaki çıkar çatışmalarından istifade edilmiş ve bir dizi antlaşmalarla uluslararası alanda tanınmanın ve meşru kabul edilmenin yolları aranmıştır. *"Siyasette hissiyata kapılarak değil daima menfaat, mihveri harekâttır"* [19]düsturu esas alınmış, karşılıklı ortak amaçlar doğrultusunda muhtelif ülkelerle Misâk-ı Millî'ye tezat

[14] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 1, s. 31.
[15] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C.I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 2-10.
[16] Kemal Atatürk, **Nutuk, (1920-1927)**, C. II, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, s. 436.
[17] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 14 (31 Teşrinievvel 1337 Tarihli Yüz İkinci İçtimadan 1 Kânunuevvel 1337 Tarihli Yüz Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 375.
[18] TBMM açık ve gizli oturumlarında Misâk-ı Millî'ye ilişkin kararların alınmasında muhtelif zamanlarda çeşitli yerlerden TBMM'ye gönderilen telgraflarla halkın da desteği olmuş halk; *"…her türlü müdahale ve murakabeden azade tam bir istiklâli temin"* hususunda düşüncelerini ödünsüz dile getirmiştir; **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 18 (1 Mart 1338 Tarihli Birinci İçtimadan 1 Nisan 1338 Tarihli Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 437; **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 18, s. 438.
[19] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 149.

oluşturmayacak şekilde müspet ilişkiler içinde olmanın arayışı içinde olunmuştur. 17 Teşrinievvel (Ekim) 1336 (1920)'da Rus Bolşevik Cumhuriyeti ile münasebetler ve Kafkas hükûmetleriyle aktedilecek muahedeler hakkında söz alan Hasan Fehmi Bey (Gümüşhane), Rusların dostluğuna muhtaç oldukları kadar Rusya'nın da kendilerinin dostluğuna daha fazla muhtaç olduğunu [20], Yusuf İzzet Paşa (Bolu), Ruslarla temasın gayesinin İtilaf devletlerinin etkisinde kalan millî hukuklarını, kurtarmak lazım geldiğini, zira Ruslarla aynı tehlike karşısında bulunup menfaatlerinin ortak olduğunu [21]. Mehmet Şükrü Bey (Karahisarı Sahip), Rusya ile olan dostluklarının *"düşmanım düşmanı dostumdur"* düsturundan ileri geldiğini söylemiştir [22]. 11 Mayıs 1336 (1920) Salı günü Rus Millet Komiserliğinin Şark Müslümanlarına yaptığı tamime dair 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'dan gelen telgrafın okunmasının ardından söz alan Hamdullah Suphi Bey (Antalya) ve Ali Şükrü Bey (Trabzon) Bolşevikliğin ne olduğunun iyi bilinmesi gerektiğini belirterek çekincelerini ortaya koymuştur [23].

3 Temmuz 1336 (1920) Cumartesi günü askerî, siyasî ve dâhili vaziyet hakkında açıklayıcı bilgiler talep edilmesi münasebetiyle meselenin Bolşevik olmak veya Bolşevik olmamak meselesi olmadığını ifade eden Mustafa Kemal Paşa (Ankara), *"…Biz bir milletiz, kendimize mahsus âdatımız vardır, prensibimiz vardır ve biz bunların sadıkıyız. Biz bolşeviklerden bahsettiğimiz zaman bir Bolşevik Rusyası, Sovyet Cumhuriyeti var ve onların vesaiti var, menabii var ve bizim düşmanımızın düşmanıdır. Biz kendi maksadımızı kurtarmak için bunlarla birleşebiliriz. Yoksa kendi maksadımızı bırakıpta onlara köle olalım meselesi mevzubahs değildir. Onun için bu nokta bilâ kaydüşart bolşevik olalım demek değildir"* [24] diyerek, belirlenen amaçları gerçekleştirebilmek için istifade edilmesi gereken bir ilişki olduğu üzerinde durmuştur. 16 Ekim 1336 (1920) Cumartesi günü Rus Bolşevik Cumhuriyeti ile münasebetler hakkında söz alan Yusuf Kemal Bey (Kastamonu), Rusya ile olan münasebetlerinde başka sebeplerin de bulunduğunu, emperyalist fikirlerle hareket etmediklerini; *"…benim için atan bir kalp görürsem elbette ve elbette benim kalbim de onun için atar"* ifadesiyle, Rusya'daki Müslümanlarla olan münasebetlerini belirtmiş, onların kendileri hakkında oldukça müspet düşüncelere sahip olduklarını söylemiştir. Ayrıca, Yusuf Kemal Bey (Kastamonu) ülkenin tarihî, coğrafî ve mazisinin, maruz kalınan saldırıların göz önüne getirilmesi durumunda herhangi bir Rus emperyalizmine karşı oradaki Müslümanları sağlam bir set olarak görmüştür[25].

3 Ocak 1337 (1921) Pazartesi günü siyasî durum hakkında beyanatı münasebetiyle Hariciye Vekâleti Vekili Muhtar Bey, hükûmetlerinin mutlaka bu büyük mücadelede kendisine yardımcı olacak harici bir büyük kuvvete dayanmak mecburiyetinde olduğunu söylemiş; "*…Bizim Rusya ile ittifakımız, sırf emperyalizme karşı müştereken mücadele etmektir. Bu gayede kendisi ile her vakit beraberiz. Hattâ biz kapitalizm mücadelesinde dahi Rusların kabul etmiş oldukları prensipleri kabul ve*

[20] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. 1, s. 177.
[21] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. 1, s. 184.
[22] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. 1, s. 185.
[23] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 1, s. 257; **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 1, s. 259.
[24] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 72.
[25] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 171-173.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI ATATÜRK UNIVERSITY PUBLICATIONS

memleketimizde tatbik edemeyiz" [26] diyerek, sadece mücadele birlikteliğine dikkat çekmiştir. Mustafa Kemal Paşa (Ankara); *" …Hükümetin siyaseti demek; bu Meclisi Âlinin maksadı yegânei teşekkülü demektir. O da kısaca bir (formül) ile ifade edilmektedir, Hududu millimiz dâhilinde, …bütün milletin istiklâlini temine matuftur. Binaenaleyh hepimizin maksadı bundan ibarettir. …Binaenaleyh Hükümetin siyaseti, gayet bariz ve vazıhbir siyasettir ve bu siyasette ekseriyetimize veya heyeti umumiyemize değil, milletin heyeti umumiyesine istinat etmekte olduğuna kanaati tammesi vardır. Yoksa şu veya bu zümre veya partiye istinat eden hiç kimse mevcut değildir. …Bizim Ruslarla olan münasebatımızda esas olarak kapitalizm aleyhine yani komünizm esasatına temas dahi edilmemiştir"* [27] demiştir.

21 Temmuz 1337 (1921) Perşembe günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'yle Sovyet Rusya arasında akit ve imza olunan dostluk ahitnamesinin tasdikine dair kanun tasarısı ve hariciye encümeni mazbatası münasebetiyle söz alan Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey (Kastamonu), muahedenin iki tarafın menfaatlerini ortak görmesinden ileri geldiğini söylemiş[28], Abdullah Azmi Efendi (Eskişehir) ise Batılı devletlerin, Türk milletinin mevcudiyetini ayaklar altına almak istedikleri bir zamanda başlatılan böyle bir girişimin kurtuluş olacağını belirtmiştir[29]. Yine 13 Kasım 1338 (1922) Pazartesi günü İzmit Mebusu Sırrı Bey'in, siyasî duruma dair sorusu münasebetiyle İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Bey (Sivas); TBMM-Sovyet Rusya arasındaki ilişkilerin ortak çıkarlar ve kara gün dostluğuna dayandırmış ve bu dostluğun uzak vadeli olması temennisinde bulunmuştur [30].

Ankara Hükûmeti, mevcut durumunu koruyabilmek ve esas aldığı amaçları gerçekleştirmek amacıyla, Sovyet Rusya'yı yanına almak suretiyle, Batı ülkelerine yönelik ciddi bir gözdağı vermek arzusunda olmuştur. TBMM ise bu durumdan yararlanma yoluna gitmiştir[31]. Sovyet Rusya ile *"Avamili tabiyeden mütehassil"* ve *"cümlemizin menafi ve mekasıdına uygun"*[32] olarak tabii şartlar ve karşılıklı menfaatlere dayalı, hiçbir ideolojik unsur taşımayan bir yakınlaşma söz konusu olmuştur[33]. TBMM'de bir grup milletvekili

---

[26] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 7 (25 Kânunuevel 1336 Tarihli Yüz Yirmi Birinci İçtimadan 30 Kânunusani 1337 Tarihli Yüz Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası (2. Baskı), Ankara 1944, s. 147-158.

[27] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 7, s. 160-161.

[28] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 11 (23 Nisan 1337 Tarihli Kırk Birinci İçtimadan 3 Ağustos 1337 Tarihli Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 328.

[29] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 11, s. 332.

[30] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 24 (18 Teşrinievvel 1338 Tarihli Yüz Yirmi Birinci İçtimadan 18 Teşrinisani 1338 Tarihli Yüz Kırkıncı içtimaa kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 498.

[31] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 4-5.

[32] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. 1, C. 18, s. 9.

[33] Mehmet Gönlübol, "Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 8-9 Mart 1990, TTK Basımevi, Ankara 1992, s. 27-30; Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)**, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007, s. 46-47; Şükrü S. Gürel, "Türk Dış Politikası (1919-1945)", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 521; Fahir Armaoğlu, "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri", (**Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu** 31 Ekim-1 Kasım 1988 Ayrıbasım), Ankara 1988, s. 185; Gönlübol, "Atatürk'ün…", s. 28-32; Yalçın, **Atatürk'ün…**, s. 69-70; Armaoğlu, **20. Yüzyıl…**, s. 310;

Bolşeviklerle münasebette bulunmasına karşı çıkmış, Mustafa Kemal Paşa, Meclis'in gizli oturumunda *"bu noktada iki ciheti birbirinden tefrik etmek (ayırt etmek) lazımdır. Biri Bolşevik olmak diğeri Bolşevik Rusya'sıyla ittifak etmek. Biz heyet-i icraiye (hükümet) Bolşevik Rusya'sıyla ittifak etmekten bahsediyoruz. Yoksa Bolşevik olmaktan bahsetmiyoruz"* diyerek realist bir politikanın altını çizmiştir[34].

Netice itibarıyla TBMM Hükümeti tarafından içinde bulunulan şartlarda, yardımına müracaat edebileceği bir kuvvet olarak Türkiye ile neredeyse aynı kaderi yaşayan, karşısında batıyı bulan Sovyet Rusya görülmüştür.

Yunanlıların, 11 Ocak 1921'de eski mevzileri olan Bursa civarına çekilmek durumunda kalmaları, İtilaf devletlerini şaşırtmış ve Sevr Antlaşması'nın kısmen yumuşatılmasını düşünerek, TBMM Hükümeti'ni Londra Konferansı'na davet etmişlerdir. 17 Mart 1337 (1921)'de Londra Konferansı hakkında müzakere münasebetiyle söz alan Yahya Galip Bey (Kırşehir), kendilerinin düşmanlarını tanımamak, düşmanlarının biraz olsun yüzlerine gülmelerini, onların dostluğunu sağlamak için yeterli olduğunu zannetmek şeklinde hatalarının olduğunu, delegelerine iyi düşünecekleri şeylerin Batı'nın ebediyen zulüm üreten bir yer olup, milletleri için hayır gelmeyeceğini söylemiştir[35]. 1 Mart 1337 (1921) Salı günü meclisin ikinci toplantı senesini açış nutku münasebetiyle Mustafa Kemal Paşa (Ankara), TBMM'nin takip ettiği ve uyguladığı dâhili ve harici siyasetin semerelerini elde ettiğini siyasetlerinde belirlenmiş oldukları prensiplere sadık kaldıklarını, daha sonra da milletin gelişimini istiklalin muhafazasını tein edecek olan siyasetlerine sadık kalacaklarının tabii olduğunu, dâhili siyasette ilkelerinin halkçılık bir yerden milleti kendi kaderine hâkim kılmanın Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ile tespit edildiğini ve menşeini bu kanundan alan diğer kanunları bir an evvel çıkararak uygulamaya koyacaklarını belirtmiştir[36]. Benzer hususa ilişkin 30 Mayıs 1337 (1921) Pazartesi günü Yozgat Mebusu Bahri Bey'le arkadaşının, harici ve dâhili siyaseti hakkında vekiller heyeti başkanından soru önergesi ve sözlü cevabı münasebetiyle Heyeti Vekile Reisi ve Millî Müdafaa Vekili Fevzi Paşa, dâhili ve harici siyasetlerinde bir değişikliğin olmadığını, katettikleri mesafelerle

---

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 1, s. 256-257; Yalçın, **Atatürk'ün…**, s. 70-73; TBMM Hükûmeti ve Sovyet Rusya'nın birbirilerine yakınlaşmak istemelerinin sebepleri; düşmanın ortak olması ve emperyalizme karşı olan tutumları olmuştu. Sovyet Rusya, Türkiye'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü kabul etmişti. TBMM Hükûmeti, Sovyet Rusya'ya yakınlaşmakla askerî ve malî yardım sağlayacak, Batılıları endişeye sevk ederek onların Anadolu hareketine karşı daha ölçülü davranmaya ilişkin izleyeceği yolu gösterecekti. Sovyet Rusya ise Türkiye'nin Batı ile arasında bir ara bölge oluşturarak güney cephesinden emin olmak istemekteydi. Sovyet Rusya, boğazların bağımsız bir Türkiye'nin kontrolünde olmasını kendi güvenliği açısından daha yararlı görmekteydi. Ayrıca, Türkiye'ye yönelik yakınlık duygularından istifade ederek, Orta Asya'daki Türk ve Müslüman insan toplulukları arasında Bolşevizm'i yaymak arzusunda olmuştu; Stefanos Yerasimos, **Türk-Sovyet İlişkileri Ekim Devrimi'nden "Millî Mücadele"ye,** Gözlem Yayınları, İstanbul, 1979, s.130-133, 233; Salahi R. Sonyel, "Kurtuluş Savaşı Günlerinde Doğu Siyasamız" **Belleten**, C. XLI, S.164, (Ankara 1977), s. 661.

[34]**TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985, s. 48.

[35]**TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. II (17 Mart 1337 (1921) - 25 Şubat 1337 (1922), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985, s. 5-6.

[36] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 9 (1 Mart 1337 Tarihli Birinci İçtimadan 13 Nisan 1337 Tarihli Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası (2. Baskı), Ankara 1954, s. 4-6.

dâhilde ve hariçte elde ettikleri neticelerin, yollarının sonuna kadar gitmekte kendilerini cesaretlendirdiğini belirterek mücadelenin devam edeceğini dile getirmiştir [37].

29 Kasım 1337 (1921) Salı günü vekiller heyetini yetki ve vazifelerine dair encümeni mahsusun kanun teklifi ve mazbatası münasebetiyle Salâhaddin Bey (Mersin), izlenecek olan siyasetin kısa, dar ve ani hedeflerde olmayıp, toplumsal ve daimi esaslardan olduğunu, insanlar arasında birlikteliği göstermekle sorumlu olduklarını belirterek; *"…Sizin hedefleriniz zevat değil, mâkamattır. Fâniler değil, esaslar"*[38] diyerek, milletin ruhunda yaşatılacak, topluluğun kollektif vicdanında daima uyanık tutulacak prensipler olduğu üzerinde durmuştur[39].

MEŞRU MÜDAFAAYA DAYALI "İSTİKLÂL-İ TAM BİR VATAN"

Meşru müdafaa, maruz kalınan bir saldırı karşısında korunmak, saldırıyı durdurmak veya saldırının etkilerini azaltmak amacıyla orantılı güç ile gerçekleştirilen karşı saldırı demektir. Türk milleti, yukarıda da kısmen belirtildiği gibi haksız işgallere uğramış hatta yok edilmek istenmiş, böyle bir durum karşısında TBMM kendisine; *"makam-ı muallâyı hilâfet ve saltanatı ve memalik-i mahrusa-ı şahaneyi yeddi ecanipten tahlis"* [40] etmeyi görev addetmiştir.

Millî Mücadele Dönemi dış politika anlayışının oluşmasında ülkenin coğrafî konumu, jeopolitik durumu, tarihî arka planı ve kültür yapısı belirleyici olmuş, Millî Mücadele hareketinin millî sınırlara dayalı ve tam anlamı ile bağımsız bir devlet olmaktan başka bir amaç taşımadığı ortaya konulmuş ve arzu edilenin Misak-ı Millî hedefleri doğrultusunda ülkenin işgalden kurtarılması, barışın imzalanıp, ülkenin uluslararası alanda

[37] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 10 (16 Nisan 1337 Tarihli Yirmi Birinci İçtimadan 20 Haziran 1337 Tarihli Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 375.

[38] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 14, s. 406.

[39] Aynı zamanda mücadelenin evrensel bir boyut taşımasına ilişkin 3 Kasım 1338 (1922) Cuma günü delege heyetinin Lozan'da takip edeceği istikamet hakkında Hariciye Vekili İsmet Paşa'nın beyanatı ve bu hususta cereyan eden müzakere münasebetiyle, İsmail Safa Bey (Mersin) tarafından bütün dünyada barışın tesis edilmesini arzu ettiği, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılan bölgelerindeki zulüm ve işkencelerin sona ermesi ifade edilerek; büyük bir inkılâba koşan Türkiye'nin, yalnızca kendi davası için silahını çekmediği, bütün dünyada insanların hak ettikleri hürriyeti, istiklali almak için çektiği söylenmiş, bu davanın, hem kendilerinin hem de bütün insanlığın davası olduğunu belirtilmiştir. *"…Dâvamız bizi kurtardığı gibi, insaniyetin büyük bir kısmını da kurtarmalıdır…";* **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 371; denilerek, gerçekleştirilen mücadelenin bütün insanlığı ilgilendirdiği üzerinde durulmuştur. 29 Kasım 1337 (1921) Salı günü delege heyetinin yetki ve vazifelerine dair encümeni mahsusun kanun teklifi ve mazbatası münasebetiyle Salâhaddin Bey (Mersin), TBMM'nin millî sınırlar içerisinde birlik, istiklal ve hilafet-saltanatı kurtarmak sözüyle meydana getirdiği sorumluluğu üzerinde taşıdıklarını belirterek, mücadelelerinin, *"…dünyanın her tarafında bulunan İslamların ümidi müstakbelisiniz. Hint'in, Mısır'ın, Efgan'ın tezahüratları bunu gösteriyor. Onların hayatınızla alâkai mâneviyesi var. Bunu isterse inkâr etsin düşmanlarımız…";* **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 14, s. 405-406; olduğunu söylemiş ve kendilerinin İslâmlar için de gelecek ümidi olduğunu ortaya koymuştur.

[40] 2 Sayılı Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Birinci Maddesi, **TBMM Kavanin Mecmuası**, D.1, C. 1, No:2, TBMM Matbaası (Üçüncü Baskı), Ankara, 1943, s.2.

diğer ülkeler nezdinde eşit varlığını sürdürmesi esas alınarak, yeni hudutlar dâhilinde halkın müreffeh olarak yaşatılması olmuştur[41].

18 Kasım 1336 (1920) Perşembe günü Teşkilat-ı Esasîye Kanunu tasarısı ve encümeni mahsus mazbatası münasebetiyle İsmail Suphi Bey (Soysallı) (Burdur), Teşkilat-ı Esasîye Kanunu tasarısını kastederek kendilerinin bu inkılap hareketi için değil meşru müdafaa için toplandıklarını belirterek; *"… cihanşûmül bir müdafaa için, hakkı hayatımızı bütün dünya, denizler gibi üzerimize gelse bile, yine müdafaa için toplandık, azim ve ısrarla toplandık. … bizim esasatımız, gaye ve hedefimiz, ancak meşru emellerdir"* [42] demiş ve öncelikle temin edilmesi gerekenin "istiklâl-i tam bir vatan" olduğuna vurgu yapmıştır.

17 Teşrinievvel (Ekim) 1336 (1920)'da Rus Bolşevik Cumhuriyeti ile münasebetler ve Kafkas hükûmetleriyle aktedilecek muahedeler hakkında Hasan Fehmi Bey (Gümüşhane); talihin kendilerine yardım etmediğini, mağlûp olduklarını, imzaladıkları mütarekenin neticeleri dolayısıyla Avrupa'nın her zaman resmî lisanıyla ilan ettiği adalet düsturunu kısmen olsun haklarında tatbik etmediklerini söylemiş ve tek amaçlarının; "*…hududu millimizi tam ve kâmil olarak temin edebilmek ve mücahedemizde istihdaf ettiğimiz yegâne gaye, hududu millimiz dâhilinde bir istiklâli tam ve medenî bir millet ve medenî bir idare sahibi olarak yaşamak ve nesli atimizi yaşatmaktan"* ibaret olduğunu dile getirmiştir. Hasan Fehmi Bey (Gümüşhane), Avrupa'nın kendilerini mahvetmek ve Osmanlı Devleti'ni yok saymak istediklerini, kendilerine barış şartları teklif ettiklerini ifade etmiş[43] ve Anadolu hükûmetini meydana getiren milletin arzusunu ortaya koymuştur. Devamla: *"…biz neden isyan ettik? Neden burada bir hükümet kurduk? Neden burada bir meclis tesis ettik ve ne gibi bir dava ile ortaya çıktık"* [44] şeklindeki sorduğu sorulara cevabı ise; İstanbul'da kendilerini idare etmek isteyen şahısların hukuklarının millî hudutlarını muhafazaya muktedir olmadığını, ruhlarının isyan etiğini ve toplandıklarını söylemiştir. Yusuf İzzet Paşa (Bolu), meclisin sadece savaş için toplamış bir meclis olmadığını, meclisin şerefli bir barış temin etmek amacını kutsal bir gaye olarak kendisine rehber edindiğini, mesailerinde daima bu noktayı göz önünde bulundurmaları gerektiğini ve ümidini asla kesmediğini dile getirmiştir[45]. Yusuf İzzet Paşa (Bolu), siyasî teşebbüslerden vazgeçmemek gerektiğini; *"vahdetimize hiçbir sebep halel vermemek ve hiçbir vakitte tüfengimizi elimizden bırakmamak ve millî davamızdan vazgeçmemektir"* şeklinde bir şarta bağlamıştır. Mazhar Müfit Bey (Hakkari) millî birliğin millî sınırlar için meydana geldiği üzerinde durarak; *"…misakında, sözünde durmayan bir meclisin kıymeti kalmaz. Bir karış yer terketmek ihtimali yoktur efendiler"* [46] demiş ve aksi durumun izahının mümkün olamayacağına işaret etmiştir. Mehmet Şükrü Bey (Karahisarı Sahip); *"…Müdafaa hissiyle doğan bu Meclisi Âli elbette sonuna kadar lâyik olduğu refah ve saadeti ve hududu millisi*

[41] Mehmet Gönlübol, "Atatürk'ün…", s. 21; Armaoğlu, **20. Yüzyıl…** s. 307; Gönlübol, "Atatürk'ün…", s. 19; Akşin, **Atatürk'ün…,** s. 23; Gönlübol, "Atatürk'ün…", s. 21.
[42] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 5 (9 Teşrinisani 1336 Tarihli Sekseninci İçtimadan 20 Teşrinisani 1336 Tarihli Yüzüncü İçtimaa Kadar), TBMM Basımevi (3. Baskı), Ankara 1981, s. 409-410.
[43] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 176-177.
[44] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 178-179.
[45] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. -183-185.
[46] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 179.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI ATATÜRK UNIVERSITY PUBLICATIONS

dâhilinde istiklâlini temin edecektir. Biz bundan bir an hâli kalamayız" [47] sözleriyle, böyle bir durumu kabul etmenin meclisin bir ferdinin dahi hatırından geçmediği üzerinde durmuştur. Hacı Tevfik Bey (Çankırı) ise Misâk-ı Millî ile ifade edilen taleplerinin asgari hakları olduğunu belirtmiştir[48].

17 Mart 1337 (1921)'de Londra Konferansı hakkında müzakere münasebetiyle İsmail Safa Bey (Mersin), elde edilen zaferin imza edilecek anlaşma ile örtüşür olmasını[49], Veli Bey (Burdur), tespit edilen millî sınırlara kavuşulmasına değin mücadeledeki kararlılığın muhataplara ulaştırılması gerektiğini belirtmiştir[50].

15 Eylül 1337 (1921) Perşembe günü ordunun Sakarya Vadisi'ndeki zaferi münasebetiyle Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan Mustafa Kemal Paşa (Ankara), millî amaçları uğrunda ortaya konulan olağanüstü güzelliklerin sonsuza değin soyları ve torunları için övünç sermayesi olacağını belirtmiş, taleplerinin ve davalarının ne olduğunu izah etmiş ve ümitlerinin meşru davalarından kaynaklandığını söylemiştir[51].

Mustafa Kemal Paşa, ayrıca Lozan Konferansı'na atıfta bulunarak hiçbir hak ve adalete dayanmayarak ülkeyi çiğnemek ve çiğnetmek teşebbüslerinin hak ettiği akamete uğrattığını, hükûmetlerinin dünya barışını temin etmek için harekâtı durdurarak mütarekeyi temin etmiş olduklarını gecikme ve zorluklarla gerçek arzuyu uzlaşarak katıldıklarını belirtmiş ve söylediği şunlar olmuştur;*"…takibettiğimiz siyaset, siyaseti sulhperveranedir. …heyeti murahhasamız bütün konferans esnasında Türkiye'nin her medeni ve kabiliyetli millet gibi yaşamaktan başka bir emeli olmadığını sabır ve sebatla izah ediyordu. …Türk milletinin idarei, malî ve iktisadi bütün hukuku istiklâl ve hayatına malik olması, hiçbir milleti ızrar etmeyen ebedî bir hakkı müktesebidir… Bu kadar tabiî bir hakikati kabul etmek, sulhu âlemi tesis etmek için kâfidir* [52]. Nitekim Mustafa Kemal Paşa: "*…bağımsızlık ve hürriyetin hakiki mahiyetini, geniş manasını, yüksek kıymetini vicdanında kavramış milletler için temel ve ölmez prensip… Ancak bu prensip uğrunda her türlü fedakârlığı, her an yapmaya hazır milletlerdir ki, devamlı olarak insanlığın hürmet ve saygısına lâyık bir topluluk olarak düşünebilirler"*[53] diyerek, bağımsızlık ve hürriyetin zedelemesinin görmezden gelinmemesi gerektiğini belirtmiştir.

1 Mart 1338 (1922) Çarşamba günü üçüncü toplantı senesinin açılışı münasebetiyle Mustafa Kemal Paşa azınlıklarla birlikte halkın refah ve mutluluğunun ve kanunların verdiği her türlü hakların dokunulmazlığının temini ve ülkede kanun hâkimiyetinin doğruluğunun dâhili idare ve siyasette değişmez düsturları olduğunu dile

[47] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 185.
[48] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 183.
[49] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. 1, C. 2, s. 7.
[50] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. II (17 Mart 1337 (1921) - 25 Şubat 1337 (1922), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985, s. 8.
[51] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 12, s. 216-217.
[52] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 28, s. 13.
[53] Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 141-142.

getirmiş[54] , kendilerini millî davalarından yıldıracak hiçbir vasıta ve hiçbir kuvvetin düşünülemeyeceğini beyan etmiştir.

22 Nisan 1338 (1922) Cumartesi günü mütareke teklifi hakkında İtilaf hükûmetlerine verilecek cevabi notada; *"…Türkiye halkı kendine ait topraklarda müstakil ve emin yaşamaktan ve şimdiye kadar serbestçe terâkki ve inkişafına mâni olan siyasi, adlî ve iktisadi zincirlerden kurtulmaktan ve Hıristiyan milletlere tabiî görülen hukuktan sırf müslüman olduğu için mahrum edilmemekten başka bir şey arzu etmediği"* [55] belirtilmiş ve notanın okunması sonrası söz alan Hüseyin Avni Bey (Erzurum); *"…bariz olarak Misakı Millimizle feryat ettik. Sizden bir şey istemiyoruz, sizden zincirlerimizi kırmanızı istiyoruz, başka bir şey istemiyoruz, bu da hakkımızdır. …bu hakkımızı bugün teslim etmezlerse yarın beşeriyet mutlaka teslim ettirecektir. Bu millet kimsenin hakkına, hukukuna taarruz ve tecavüz etmek için harb etmiyor. …Şiarı millî ve dinimiz bunu icabettiriyor. Yalnız burada bir şeyi kıskanıyoruz. Şerefi millîmizi, şerefi insanimizi kıskanıyoruz. İşte katî ve son sözümüz budur. Bunun hilâfında zannetmiyorum ki yeni bir mücadeleye kapı açsınlar. …Biz içimizdeki ekalliyetlere hürmet ediyoruz, haklarını veriyoruz. Avrupalılar da bizi hür ve serbest bıraksınlar. Bu millet onların başkalarına verdiği vaitleri yaptı. Daha evvel hattâ dindaş olan ekalliyetlerin bizzat mukadderatlarına hâkim olup bu suretle inkişaf etmelerine müsaade ederek Misakı millî haricinde tuttu, biz onların refahını temin etmekten başka bir şey yapmıyoruz. Yaptığımız bu mücadele ise bizi bekleyen zulüm ve işkence altında inleyen biçarelerin imdadına koşmak, onları kurtarmak, onları siyanet etmek, hayatlarını muhafaza eylemekten başka bir şey değildir"* [56] diyerek, haklarına riayet edilmesini talep etmiş ve haksızlıklarında ısrar etmeleri durumunda onların geleceğinin de üzücü olacağını söylemiştir. Hariciye Encümeni Mazbata Muharriri Veli Bey (Burdur); *"…Büyük Millet Meclisi Hükümeti; Heyeti celilenizin ve milletin tercümanı amali olarak bu cevabî notasında milletimizin insaniyeti muztaribeye karşı bir harb ve cidal âlemi olmak istemediğini ve bir sulhu mesalemet unsuru halinde vazifei medeniyesine devam etmek arzusunda bulunduğunu bir kere daha âlemi insaniyete karşı ispat etmek gayesini takibetmektedir"*[57] deyişiyle savaşı değil, barışı talep ettiklerini belirtmiştir.

3 Kasım 1338 (1922) Cuma günü delege heyetinin Lozan'da takip edeceği istikamet hakkında Hariciye Vekili İsmet Paşa'nın beyanatı ve bu hususta cereyan eden müzakere münasebetiyle Hariciye Vekili İsmet Paşa (Edirne), delege heyetinin takip edeceği iddiaların esas sınırlarının herkes tarafından bilindiğini bunun kendi milletleri tarafından takip ve tespit edilen Misâk-ı Millî ile açıklanmış olduğunu dolayısıyla hareketlerinin esasını bunun teşkil ettiğini belirtmiştir[58]. Ziya Hurşid Bey (Lâzistan) amaçlarının Misâk-ı Millî ve tam millî istiklal olduğunu heyeti delegelerin bunun tebliğ edeni olacağını, hudutların sabit olduğunu hiç kimsenin söz söylemeye hakkı

[54] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 18, s.8-11.
[55] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 19 (6 Nisan 1338 Tarihli Yirmi Birinci İçtimadan 6 Mayıs 1338 Tarihli Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 349.
[56] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 19, s. 350-351.
[57] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 19, s. 351.
[58] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 340.

bulunmadığını bildirmiştir[59]. Ardından söz alan Süleyman Necati Bey (Erzurum), Şark siyasetinin unsurlarından birisinin de azınlıklar adı altında Türkiye'yi parçalamak ve Asya'yı yutmak meselesi olduğunun altını çizmiştir [60]. Yusuf Ziya Bey (Bitlis); *"…umdemizi, gayemizi tâyin ve tahdideden Misakı Millîdir. …Avrupalılar diyorlar ki: 'Türkiye'de yaşayan akalliyetlerin en büyüğü, en kesretlisi Kürtlerdir'. Bendeniz Kürdoğlu Kürdüm. Binaenaleyh bir Kürt Mebusu olmak sıfatiyle sizi temin ederim ki Kürtler hiçbir şey istemiyorlar. Yalnız büyük ağabeyleri olan Türklerin saadet ve selâmetlerini istiyorlar. …Biz Kürtler vaktiyle Avrupa'nın Sevr paçavrası ile verdiği bütün hakları, hukukları ayaklarımız altınca çiğnedik ve bütün mânasiyle bize hak vermek isteyenlere iade ettik. Nasıl ki, Elcezire Cephesinde çarpıştık. …Nasıl ki, Türklerle beraber kanımızı döktük, onlardan ayrılmadık ve ayrılmak istemedik ve istemeyiz"* [61] diyerek, azınlıklar söz konusu olduğu vakit delege heyetinden dileğinin Kürtlerin hiçbir talebi ve iddiası olmadığını ve Kürtlerin kanaatine tercüman olduğunu ortaya koymuştur.

Aynı oturumda söz alan Tunalı Hilmi Bey (Bolu), Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin bütün dünya ile barış içinde yaşamak istediğini, her vesileden istifade ederek dünyaya ilan ettikleri Misâk-ı Millî'de bu ilkenin ortaya çıkışı için gerekli olan sebepleri hazır ederek meydana geldiğini, hukuklarına hürmet etmeleri gerektiğini söylemiştir[62]. Mehmed Şükrü Bey (Karahisarı Sahib), Türkiye devletinin düyunu umumiyesinin olmadığını, düyunu umumiyenin düyunu Osmaniye olduğunu belirterek, *"…Osmanlı imparatorluğuna senelerce, asırlarca köpek gibi saldırıla, saldırıla birer parça ayrılmış ve nihayet Misakı Millî dâhilinde yeni bir devlet kendi ismini taşıyan bir Türkiye Devleti teessüs etmiştir. Binaenaleyh; bu itibarla düyunu umumiyei Osmaniye ayrılmıştır. Ayrılan parçalardan bunun aranılması lâzımdır. Bu, bir haktır. Bir adam öldüğü zaman onun terekesi vardır. Terekeye taallûk eden hakkı teçhiz ve tekfinden sonra düyundur"* [63] sözleriyle, eski anlaşmalara dayalı temin edilen menfaatlerin artık mümkün olmadığını ifade etmiş ve istiklali ihlal eden aksi bir durumun zincirin türünü değiştirmekten başka bir şey olmayacağını söylemiştir.

Müfid Efendi (Kırşehir): *"…Bu Müslümanlar hayatı kavimini ikmal edesiye kadar biz Türkler, bilfiil kıyam ettik ve hukuku meşruamızı istihsale çalıştık ve şu Büyük Millet Meclisinin Türk Hükümetini vücuda getirdik…"*[64] diyerek, meşru haklarını belirtmiştir. İsmail Safa Bey (Mersin), Avrupa'nın Şark'ı ve bilhassa Türkleri kendi milletlerinden aşağı, gayr-i medenî addederek, her tutum ve davranışlarında eşit olmayan yaklaşımların söz konusu olduğunu, böyle bir durum karşısında Türk milletinin kesinlikle tahammül göstermediğini, Avrupa kadar zengin olmadıklarını ifade ederek; "*…Fakat …Avrupa'da yaşayan milletlerden daha yüksek fazilet sahihiyiz ve kalblerimiz Avrupa'daki milletlerden daha ziyade insanlık hissiyle çarpmaktadır. …Avrupa milletlerinden daha fazla olarak insani gayeler arkasında, mukaddes gayeler arkasında koşmayı bilen kimseleriz. Onun için*

[59] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 340-341.
[60] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 349.
[61] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 352-353.
[62] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 355-356.
[63] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 357-360.
[64] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 364.

…müsavi ve adaletkârane bir hareket isteriz. Kendilerinden aşağı addedilmeyen bir muamele görmek isteriz. Bu görülmedikçe Türkiye'de ve bütün dünyada sulhun teessüsüne imkân yoktur…"[65] demiş ve devamla; *"…bugünkü Anadolu, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bunun idaresinde yaşayan ve bu idareyi kuran millet, Osmanlı Devleti'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun borcundan on parasını kabul etmemektedir. Çünkü …bu borçtan Osmanlı İmparatorluğunun yapmış olduğu bu borçtan Anadolu içerisinde on para sarf edilmemiştir"* diyerek, Avrupa'nın haksız yere ve insafsızca savaşlara sürüklediği millete, borç olarak bir yük yüklemesi en büyük kötülük olduğunu ve belirtmiş ve kendilerinin; "*… borçsuz, ekalliyetsiz, istiklâli tamam, hudutlarından mazlum ve zincir sesi olmayan bir vatan istiyoruz ve buna lâyık bir sulh muahedesi istiyoruz…"*[66] demiştir.

16 Aralık 1338 (1922) Cumartesi günü Lozan Barış Konferansı hakkında beyanatı münasebetiyle İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Bey (Sivas), Misâk-ı Millî'yi milletin her ferdinin inandığı ve istiklalleri için mecburi olan pek mütavazi şartları olarak görmüş ve kayıtsız şartsız istiklalinin temine uğraşan milletin barış konferansına gittiğini belirterek; "*…kapitülâsyonlar, istiklâli siyasimize ve istiklâli millîmize en büyük engel olmuş ve milletimizi terakki yollarından en şedit manialarla menetmiştir. Müstakil Türkiye kapitülâsyon kabul edemez, Türk milleti Kapitülâsyon ismine değil, bunun ahkâmının tatbikatına muarızdır. Ve senelerden beri bunu ilga etmiştir…"*[67] demiş ve kapitülasyonların bağımsız Türkiye için akla getirilemeyeceğini dile getirmiştir.

KENDİ KENDİNE YETERLİLİK VE ÖZ VARLIĞININ ÖNEMİ

Kendi kendine yeterlilik, kendi ihtiyaçlarını hariçten yardım almadan karşılayabilme ve kendi kaynaklarına güven duymadır. TBMM Hükûmeti tarafından bütün dış politik kararlar hayatta kalma mücadelesinin bir gereği olarak algılanmış, hayatî öneme sahip çıkarlardan ödüm verilmemesi şartıyla her fırsatı değerlendirme yoluna başvurulmuş ve millî direnişin kendi gücüne dayanılarak gerçekleştirilmesi temel ilke edinilmiştir. Ancak, yardımcı ve dost olabilecek ülkelerle de iyi ilişkiler kurmanın yolları ihmal edilmemiştir[68].

9 Temmuz 1337 (1921) Cumartesi günü Yunan mezalimi hakkında açılan müzakere ve Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in beyanatı münasebetiyle Şeref Bey (Edirne); mütareke ile savaş bitti denilirken yeni bir savaşın başladığını, üzerlerine Yunanlıların salındığını ve muhataplarının dürüst davranmayıp güvenilmez olduklarını belirtmiş ve; "*…ölmesini bilen bir millet yaşamak hakkını haizdir"*[69] diyerek, kararlılıklarını

[65] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 371.
[66] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 24, s. 371-372.
[67] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 25, s. 410.
[68] İhsan Güneş, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 414-415; Jacob Landau, "Atatürk'ün Büyük Nutuk'unda Dış Politika", Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri, **Bildiriler ve Tartışmalar**, TTK Basımevi, Ankara 1980, s. 40-41; Coşkun Üçük, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s. 265; Gürel, "Türk…", s. 520; Armaoğlu, "Atatürk'ün…", s. 170.
[69] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 11 (23 Nisan 1337 Tarihli Kırk Birinci İçtimadan 3 Ağustos 1337 Tarihli Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 202-205.

ve ümitlerini ortaya koymuştur. Bu hususla ilişkin Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey (Kastamonu); *"…elinde silahı olan Türklere karşı tecavüzde Türklerin hiçbir vakit şikâyet etmedikleri"* [70] nin altını çizerek, İtilaf devletlerinin çevirdikleri dolaplara dikkat çekmiş, bu durumu aşağılık bir tutum olarak görmüştür.

İşgalci güçlerin Osmanlı Hükûmeti ile işbirliği ve bu işbirliğinin onları kendi hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştıracak olmasına ilişkin 24 Nisan 1336 (1920) tarihli gizli oturumda dâhili durum hakkında beyanatta bulunan Mustafa Kemal Paşa (Ankara); düşmanların emellerini bildiklerini, icra edecekleri kuvvetlere de vakıf olduklarını beyan ederek, onların en kuvvetli vasıtalarının; *"…yine bizi birbirimize çarptırmaktan ibaret olmuştur"*[71] şeklinde ifade edip, İtilaf devletlerinin kendi kuvvetlerini yeterli görmeyip, direnç gösterecek olan Türk halkının bölünüp parçalanması için çaba sarf ettikleri, dolayısıyla Ankara'nın esas alınması gerektiği üzerinde durmuştur.

25 Eylül 1336 (1920) Cumartesi günü gizli oturumda hilafet hususu ve İstanbul Hükûmeti ile görüş açısı üzerinde anlaşmak üzere gelmiş olan heyetler hakkında Mustafa Kemal Paşa (Ankara); *"…bizim halâsımız için bize vukubulacak muavenetler gayemizi ihlâl etmeyen, ki istiklâlin mahfuziyeti için kendi kuvvetimize istinat ettiğimizi ispat etmektir. Bize muavenet etmek için gelecek kuvvetler bizi yutacak kadar olursa yutar. Bu sebeple vekilleriniz gayet dikkatli ve vesveseli, bu ciheti nazarı dikkatte tutmaktadırlar"* [72] şeklindeki anlatımıyla, olması gereken esasın hariçten kuvvet gelmesi değil kendi kuvvetleri olduğu, kurtuluşun kendi kuvvetlerine dayanmaktan ve bunun ispat edilmesinden geçtiğini söylemiştir.

25 Ekim 1920 (1336) Pazartesi günü seferberlik müddetine mahsus olmak üzere fiilî hizmetliler, ihtiyat ve ayrılmış olan fertlerden bedeli nakdi alınmasına dair kanun tasarısı ve maliye bütçesi ve millî müdafaa encümenleri mazbataları münasebetiyle Yusuf İzzet Paşa (Bolu); "*…burada zenginlik, beylik, eşraflık, bilmem nelik mevzuubahis değildir. Her fert, bedeniyle, servetiyle bu mücahedeye iştirake mecburdur"* demiştir. Millî Mücadele'ye karar verdikleri andan itibaren askerî yükümlülük yerine millî yükümlülük kanunu yapmaları gerektiğini söylemiş, mevcut vaziyetlerinin ızdırap veren bir yükümlülük olduğunu belirten Yusuf İzzet Paşa (Bolu), bu duruma son vermenin ise ülkenin her ferdini içine alan birliğin temin edilmesi, zengin fakir herkesin millî müdafaaya koşması ile

[70] **TBMM ZC,** D. I, C. 11, s. 205.

[71] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. 1 (24 Nisan 1336 (1920)- 21 Şubat 1336 (1920), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Ankara 19875, s. 6-7; Rıdvan Akın, **Siyasal Tarih (1908-2000),** On İki Levha Yayıncılık İstanbul 2010, s. 149-164; **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 12 (4 Ağustos 1337 Tarihli Altmış Birinci İçtimadan 22 Eylül 1337 Tarihli Sekseninci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 255-259; TBMM Hükûmeti, kendi varlığına karşı ciddi tehlike arz eden, arka planda İngilizlerin bulunduğu isyanları bastırmaya çalışırken 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu, 11 Eylül 1920'de de Firariler Hakkında Kanun'u çıkaracak, arkasından da bu kanunların tatbiki için İstiklâl Mahkemeleri kuracaktır; Bilgi için bkz. Yaşar Özüçetin ve H. Mehmet Dağıstan, "Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Müzakereleri ve Kabulü", **Tarihin Peşinde Uluslar arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** S. 5 (Nisan 2011), s.252- 281.

[72] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. 1, s. 137-139.

mümkün olacağını ve siyasetle askerliğin aynı kuvvette ve aynı surette ve daima makul bir harici ve dâhili siyasetin askerlikle beraber yürümesi gerektiğine işaret etmiştir[73].

13 Ocak 1337 (1921) Perşembe günü genel bütçe kanunu tasarısı ve maliye bütçesi encümeni mazbatası münasebetiyle amaçlarının mülkü, milleti, vatanı, dini ve ırklarını muhafaza olduğunu dile getiren Vehbi Efendi (Konya); *"…emelimiz yağımızla kavrulmaktır. Hariçten yağ aramakla bu iş başa çıkmaz. Bu yol doğru gitmez. Onun için… …Herkes ayağını yorganına göre uzatmalı. Yorganın uzun ise ayağını uzat, yorganın kısa ise ayağını kısa kes. Hulâsa demek oluyor ki, varidatın ne ise masrafı ona göre yap. Masrafı bol yapıp varidat aramak hüner değildir…"*[74] diyerek, kendi kendine yeterliliğin önemini vurgulamıştır.

8 Temmuz 1336 (1920) Perşembe günü Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Bey'in, genel durum hakkında beyanatı ve bu hususta cereyan eden müzakerede Miralay İsmet Bey Batı Cephesi'ndeki gelişmeleri değerlendirmesi sonrası Besim Atalay Bey (Kütahya); *"…Ne yapacak isek …kendi kuvvetlerimizle yapalım, kendi kuvvetimize, kendi silâhlarımıza istinat edelim, iyi bilelim ki, başkasından ümit beklemeyelim. Beklersek kaybederiz. Ümidin kes zaferden, gayriden imdat beklersen"*[75] diyerek, ancak kendi kuvvetleri ile zafere ulaşabileceklerine işaret etmiştir. Mustafa Kemal Paşa (Ankara); *"…biz bir maksat takip ediyoruz. Bu maksadımız öteden beri …milletin, devletin istiklâlini muhafaza etmek. Bunun içinde namus ve şeref tamamen mündemiç olacaktır. Müstakil olarak milletimizin muayyen hudutlar dahilindeki tamamiyetini muhafaza etmektir, Bunun için muharebe ediyoruz. …bizim cümlemizin ve heyeti icraiyemizin takip ettiği düstur, kendi, maksadımızı, hayatımızı, şerefimizi kendi kuvvet ve mevcudiyetimizle kurtarmak ve temin etmektir…"*[76] sözleriyle, direnmenin ve kendi gücüne dayanmanın, kestirme yoldan emniyetle selamete ermenin en sağlam kuvvet olduğunu savunmuştur.

10 Temmuz 1336 (1920) Cumartesi günü Bursa'yı işgal eden Yunanlıların yaptıkları mezalim ve musibetlerin her tarafa duyurulmasına dair takriri münasebetiyle İsmail Suphi Bey (Burdur), kendileri için mukaddes olan şeylerin ihtirasla çiğnendiğini, dolayısıyla mutlaka yaşayacaklarını, ağır musibetlerin intikam ve mücadele hislerini takviye edeceğini[77], Ahmet Fevzi Efendi (Batum), insan hakları bağlamında bütün insanların sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri ellerinde bulundurmalarının şart olduğunun altını çizmiştir[78].

9 Ağustos 1920 (1336) Pazartesi günü cepheye gidişi münasebetiyle Kırşehir Mebusu Rıza Bey; *"…İngiliz siyasetinin çevirdiği fırıldaklar ve nihayet en sefil ve en gaddar düşmanımızı, en zaif zamanımızı kollayarak kalpgâhımıza saldırtması beni de pek çok vatandaşlarım gibi artık her ne bahaya olursa olsun yaşamak için ölmeye sevk etti. Memlekette, kalbi aynı acı ile sızlayan kıymetli mücahitlerden topladığım bir kuvvet ile*

[73] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 5, s. 171-172.
[74] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 7, s. 270.
[75] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 2 (22. V. 1336 Tarihli On Dokuzuncu İçtimadan 28. VII. 1336 Tarihli Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Basımevi (3. Baskı), Ankara 1981, s. 225-226.
[76] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 2, s. 226-227.
[77] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 2, s. 241-242.
[78] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 2, s. 243.

cepheye gitmeye karar verdim"[79] diyerek, adeta hayatta kalmayı hak edenlerin ölmeyi göze alanlar olduğunu anlatmıştır.

13 Ocak 1337 (1921) Perşembe günü I. İnönü Harbi hakkında beyanatı münasebetiyle Millî Müdafaa Vekili Fevzi Paşa (Kozan), düşmanların en büyük kuvveti olan sanayii ülkeye ithal edeceklerini ertesi yıl genç ordularının daha kuvvetli olacağını ve düşmanlarına her arzularını kabul ettireceklerini[80] ifade ettikten sonra Muhittin Baha Bey (Bursa), alçak ve bayağı zevke ve eğlenceye düşkün Avrupa ülkelerinin emperyalist projesinin kendilerini daha yoğun bir biçimde hazırlanmaya yönelttiğini hatırlatmıştır[81].

4 Şubat 1337 (1921) Cuma günü Londra Konferansı'na gidecek barış delege heyeti hakkında heyeti vekile tezkeresi münasebetiyle Basri Bey (Karesi), Misâk-ı Millî ile sınırları tespit edilen ülkelerine yapılan saldırıyı yok ederek istiklallerine sahip olmalarının esas olduğu üzerinde durmuştur[82]. Safa Bey (Adana); *"…Avrupa'ya bir heyet gönderelim mi, göndermeyelim mi diye bunun münakaşasını yapmaktansa gerek Erkânı Harbiyemiz, gerek heyeti âliyeniz ordunuzu azamî mesai ile muazzam bir ordu haline getirelim ve bu yolda bütün mesaiyi sarf edelim. İki ay sonra, üç ay sonra Avrupa ayağınıza gelsin ve zelilâne bir surette başını eğsin. Avrupa zelilâne köpekler gibi ayağımızın altında kalacaktır"*[83] demiş ve amaçlarının ancak silahları ile gerçekleşebileceğini dolayısıyla Avrupa'dan artık çekinecekleri bir şeyin kalmamış olacağını, hazırlayacakları ordu neticesi hürmet gösterip kendi yanlarına geleceklerini iddia etmiştir.

2 Nisan 1337 (1921) Cumartesi günü Millî Müdafaa Vekili ve Erkânı Harbiyei Umumiye Reis Vekili Fevzi Paşa, İkinci İnönü Harbine dair beyanatında düşmanların mağlubiyetine sebebin askerlerinin kudreti ve cengâverlikleri, zabitan ve kumandanlarının manevra kabiliyetleri olduğunu belirtmiştir[84]. Sonra Celâlettin Arif Bey (Erzurum); diğerlerine öncülük eden Yunanlıların ikinci kez İnönü de perişan edildiğini dile getirerek; *"…yaşamaya müstahak olan milletler ancak şan ve şerefle ölmesini bilen milletlerdir. …Bizim istiklâlimizi elimizden almak için bizi öldürmek lâzımdır. Fakat emin olunuz ki Türk ölmez. Bunu da bugün asarı fiilîye ve maddiyesi ile ispat eylemiştir. …Görülür ki bir aşiretten cihangirane bir devlet çıkaran ve izzetinefsi millîsine her türlü hakaretler ve darbeler indirilen Büyük Millet; bir sene zarfında bir eseri hayat göstermiştir"*[85] sözleriyle, kendilerinin öldürülmeden istiklallerinin ellerinden alınamayacağı, Türk milletinin teşkilatçılığı ve meclisin açılışından itibaren alınan bu mesafenin, müspet geleceğin teminatı olduğu üzerinde durmuştur.

Refik Şevket Bey (Saruhan) İnönü zaferini; *"…İnönü'ndeki muvaffakiyet, meşru hakkın istihsali için yüreklerimizde büyüttüğümüz kudsi emelin en bariz ve tecelli etmiş zahiri şeklidir"* diyerek, millî davada netice almak hevesinin ve düşüncesinin ortaya

[79] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 3 (31. VII. 1336 Tarihli Kırk Birinci İçtimadan 6. IX. 1336 Tarihli Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası (3. Baskı), Ankara 1959, s. 139.
[80] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 7, s. 280-281.
[81] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 7, s. 284-285.
[82] **TBMM Gizli Celse Zabıtları,** D. I, C. 1, s. 372-373.
[83] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 378.
[84] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 9, s. 321-322.
[85] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 9, s. 322-323.

çıktığını, millî müdafaa ve hukuk müdafaası denilen iki kutsal amacı kendilerine ilk rehber edindikleri için bir kudrete malik olup, zaferi elde ettiklerini söylemiştir. Refik Şevket Bey (Saruhan) geleceğe yönelik tespiti ve tavsiyesi şunlar olmuştur; *"… Bundan sonra yine emin olalım. Düşmanlarımız bir değildir. Bizler Müslüman oldukça düşmanlarımız daima çok olacaktır ve düşmanlarımız çok oldukça bize daima müteyakkız bulunmak ve daima kuvvetli bulunmak ve daima hazır ve daima düşmanı ezecek şekil ve kabiliyette bir iman ve azim ile mücehhez bulunmak üzerimize farz olmuştur. …el ele vererek beraber çalışmak maksadını istihsal için diğer yerleri elde edebilinceye kadar azim ile katiyetle çalışmak en büyük düsturumuzdur ve düsturumuz olacaktır. Buna nasıl muvaffak olabileceğiz? Şimdiye kadar yaptığımız şekilde, programda kati olarak hareket etmek lâzımdır. Kardeşlik duygusu esası altında yalnız fedakârlık, paradan fedakârlık, malımızdan fedakârlık, canımızdan fedakârlık, her şeyimizden fedakârlık; açlığa tahammül, yoksulluğa tahammül; yalnız iman, azim ve sebat sayesinde"* [86].

4 Şubat 1338 (1922) Cumartesi günü, kendisine itimat beyan edilmesi münasebetiyle söz alan Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey (Kastamonu), meselenin harici kamuoyu nezdinde ele alınması ve işlenmesinin önemi üzerinde dururken, [87] Hüseyin Avni Bey (Erzurum) millet ve meclisin azmini;*"… milletleri yaşatan süngü hakkı vardır, bunu da imtihan etmek istediler. Gayet vahşiyane bir surette İzmir'e Yunanlıları soktular. Bu millet orada da imtihanını verdi. Mütareke günü silâhını bayrağına sarmış, etrafı dinlerken, yalnız köylünün galeyanı Avrupa'nın karşısında azîm bir kudret gösterdi. …Bu millet kanı bahasiyle aldığı memlekette ebediyen yaşamak hakkını göstermiştir"* [88] şeklinde ortaya koymuştur.

Necati Efendi (Lâzistan) silahından kuvvet alan bir milletin kaleminden de kuvvet alması gerektiğini bunun yardım talep etme şeklinde olmayıp, kudret ve gücünü Avrupa'ya tanıttırmak şeklinde; *"Türkler sizin bildiğiniz adamlar değildir. Pek büyük bir seciyede adamlardır. Bunlar hakkını alacaklardır"* demekten ibaret olduğunu söylemiştir. Hariciye vekilinin harice gitmesinin pek zamanı ve pek mevsiminde olduğunu, propaganda ve reklam yapmanın bir anlamının bulunmadığını söyleyen Necati Efendi (Lâzistan);*"…Kuvvet ve kudretimiz tamamen yerindedir. Efendiler işte hepimiz bu azmi taşıdığımız halde Hariciye Vekilimiz dahi bu emniyetle, bu metanetle, bu mekânetle bizim hakkımızı onlara bildirsin"* diyerek, Avrupa'dan haklarının talep edilmemesini zira amaçlarının millî olduğunun altını çizmiştir.

BELİRLEYİCİLİĞİYLE HUKUKUN ÖNÜNDE OLAN GÜÇ

Hukuk, toplumu düzenleyen ve devlet yaptırımıyla güçlendirilmiş bulunan kuralların, yasaların bütünü demek olmakla birlikte, hukukun kendi başına bir gücü bulunmamaktadır. Gücün varlığı, sadece hukukun uygulanması için bir araç oluşturmaktadır. Hukukun mevcut olması için kendisini destekleyecek bir güce ihtiyaç

[86] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 9, s. 323-324.
[87] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 16 (7 Kânunusani 1337 Tarihli Yüz Kırk Birinci İçtimadan 16 Şubat 1337 Tarihli Yüz Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 211.
[88] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 16, s. 211-212.

vardır. Dolayısıyla hukuk, güç ilişkilerinin doğrulanması veya meşrulaştırılması, perde gerisinde görülmez kılınması işini görür. Hukuk sadece bir araç konumunda kalmaktadır[89].

Sözü edilen bu hükümlere ilişkin Mayıs 1336 (1920) Perşembe günü, İstanbul Mebusu Dr. Adnan ve Erzurum Mebusu Hüseyin Avni beylerin, İstanbul'un işgalini müteakip akdolunan mukavelelerin yok hükmüne dair kanun teklifleri ile Karahisarı Sahib Mebusu Hulusi Bey'le arkadaşlarının, İstanbul Hükûmeti'nin alacağı ve edeceği her türlü taahhütlerin ve kararların kabul edilemeyeceğine dair takriri, adliye ve hariciye encümenlerinin mazbatalarının müzakeresi münasebetiyle Şeyh Servet Efendi (Bursa); *"…ilmî hukukun ince, hakikaten vâkıfane, hakikaten milletlerin münasebetinden, milletlerin itiyadatından doğmuş güzel yüksek nazariyeleri vardır. Fakat onlardan evvel bir ilim vardır ki, süngü, top, tüfek efendiler. …Bunlar geldiği vakitlerde senin ne hukukun kalıyor. Ne nahivin kalıyor. Ne sarfın kalıyor. Ne şu kalıyor, ne bu kalıyor, yalnız bir şey hâkim oluyor. Ne? …Top, tüfek, kuvvet"* [90] demiş ve gücün önemini, gücün ve kuvvetin arkasından hukukun geldiğini ifade etmiştir.

12 Şubat 1337 (1921) Cumartesi günü Londra Konferansı'na katılmak üzere belirlenen heyete verilen talimat münasebetiyle Basri Bey (Karesi); *"…Londra konferansında bizim dâvayı millîmizi halledecek yegâne âmil …kuvvetimizdir. …Efendiler, biz bir taraftan müzakeratı sulhiyeyi icra ile beraber, diğer taraftan da eğer imkân varsa, …emri vakiler ihdasına çalışalım. Emri vakiler ihdas ettikçe biz dâvamızı kazanacağız"*[91] diyerek, millî davalarının çözüme kavuşturulmasında tek yolun güçleri olup, bahsi geçen süre zarfında muhataplara düşünme ve müdahale etme imkânı vermeksizin aceleye ve karışıklığa getirip sonuca bağlamanın önemine işaret etmiştir.

İKTİSADÎ HÂKİMİYETİN MECBURİYETİ, MEDENÎ VE MEDENÎ BİR İDAREYE SAHİP YAŞAMAK

"İstiklali tam bir vatan", iktisat politikalarında da yol gösterici kabul edilecek ve Osmanlı Devleti'nin mirası üzerinde yeni millî bir Türk devletinin en temel unsuru olan milletin hayat niteliğini yükseltmek olacaktı. Fertlerin ve toplumun genel refahını üst seviyelere çıkarmak için arzu edilen belli başlı girişimlerin asıl desteği iktisada dayanmaktaydı. İktisadın üstesinden gelinmesi toplumsal dönüşüm için araç olacaktı. Toplumsal dönüşüm de kültürle ilgili, siyasal, sosyal ve iktisadî sahada değişimi mecburi kılacak ekonomik dönüşüm ile tam bağımsızlık temelinde bir kısıtlamaya bağı olmayan politikalar ile ve üretim merkezli bir anlayışla gerçekleştirilecekti[92].

---

[89]Geniş bilgi için bkz. Engin Topuzkanamış, "Hukuk ve İktidar Üstüne Bir Taslak", **https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/594822,** Erişim Tarihi: 10.08.2023.

[90] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 1, s. 232.

[91] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 419.

[92]Serdar Cem Sediroğlu, "İktisadi Bağımsızlık Ekseninde 1929 Büyük Buhran ve Genç Cumhuriyet'in Liberal Uygulamalarından Planlı Ekonomiye Geçiş (1929-1934)", II th INTERNATIONAL COFERANCE ON CULTURE AND CIVILIZATION February 22-23, 2022 Mardin TURKEY, **CONFERANS FULL TEXTS BOOK**, Editd by Prof. Dr. Mustafa GÜÇLÜ, Farabi Publications-2022, (238-253), s. 240-241

İktisadi kalkınmanın tam bağımsızlık temelinde gerçekleştirilmeye çaba sarf edilmesi hususunda Mustafa Kemal Paşa, 24 Nisan 1336 (1920) Cumartesi günü gizli oturumda dâhil durum hakkında beyanatında millî hududu ve bu hudutlar dâhilinde varılması gereken noktayı; *"…bütün gayemiz …hududu millî dahilindeki milletimizin istirahatini, refahını ve bu hududu millî ile muayyen vatanımızın tamamiyetini masun bulundurmaktan ibarettir. Turanizim politikasını kendi arzumuzla takip etmek istemedik. Çünkü maddî manevî bütün kuvvet ve kudretimizi muayyen olan vatanımız dahilinde tecelli ettirmek arzu ettik. Hududun haricinde dağınık bir surette zâfa duçar etmekten içtinap ettik. …Bizim bilmukabele gösterdiğimiz şekil şundan ibaret idi. Dedik ki, artık hududu millimiz dahilinde bulunan menabii insaniyeyi ve menafii umumiyeyi hududumuzun haricinde israf etmek istemeyiz…"*[93] şeklinde beyan etmiştir. Mustafa Kemal Paşa (Ankara) ayrıca; *"…Bir mesele vardır. O da Türkiye meselesidir. Binaenaleyh bizim halline çalıştığımız mesele budur. Bütün vatanımızın tamamiyeti ve bu vatanda yaşayan milletimizin istiklâlidir. Bu noktai nazardan anlaşmak lâzım gelir"* [94] demiştir.

19 Eylül 1920 (1336) Pazar günü okunan Teşkilâtı Esasiye Kanunu tasarısına dair vekiller heyetinin siyasî, sosyal, idarî, askerî görüş açılarını özetleme ve teşkilatı idariye hakkındaki olası gerekenleri ihtiva eden programı Mustafa Kemal Paşa tarafından Meclis'e takdim edilmişti. Bu hükûmet beyannamesinin maksat ve meslek faslında; TBMM Hükûmeti'nin halkın karşı karşıya bulunduğu sefaletin sebeplerinin giderilmesi ile refah ve mutluluk araçlarını temin etmeyi esas prensip ve dolayısıyla toprak, eğitim, adliye, maliye, iktisat ve benzeri sosyal alanda asrın icabına ve halkın hakiki ihtiyacına göre gerekli yenilikleri başlıca vazife saydığını ancak, TBMM Hükûmeti'nin gaye ve maksatlarını temin için bütün mesai ve icraatında millet ve memleketin maruz bulunduğu fiilî saldırılar ve karışıklıklara karşı milletin birlik ve dayanışmasını bozmaya ve müdafaa ve mücadele kuvvet ve kudretini eksiltmekten önemle sakındığı; Siyasî, sosyal ilkelerini milletin ruhundan almaya önem veren TBMM Hükûmeti'nin bu ilkelerin tatbik edilmesinde milletin eğilimlerini ve gerçek ihtiyaçlarını göz önünde bulundurduğu belirtilmiştir[95].

13 Aralık 1338 (1922) Çarşamba günü halifeye biat için İstanbul'a gitmiş olan heyet namına beyanatı münasebetiyle Müfid Efendi (Kırşehir) TBMM'nin bundan sonraki vazifesini; *"…cehil denilen adüvvü ekbere karşı cihad ve ilânı harbetmek ve memleketin iktisadi faaliyetlerini vücuda getirmek için hiçbir dakika fevt etmeksizin yürümektir"* [96] demiş ve ülkede ilim, irfan ve servet meselesinden başka bir şeyin düşünülmediğini ifade etmiştir.

1 Mart 1339 (1923) Perşembe günü, birinci devre dördüncü toplantı senesini açış nutku münasebetiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Ankara Mebusu Gazi Mustafa Kemal Paşa, ülkenin millî davasının aralıksız ve sürekli ileriye doğru yürüdüğünü, geçen her yeni yılın kendilerini arzu edilen neticeye yakınlaştırmış olduğunu, geçen yılın ilk yarısında Yunan ordusu karşısında zafer elde ettiklerini, ancak millî zaferin siyasî kesin

[93] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 2-3.
[94] **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, D. I, C. 1, s. 4-6.
[95] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 4 (8. IX. 1336 Tarihli Altmış Birinci İçtimadan 6. X. 1336 Tarihli Yetmiş Dokuzuncu İçtimaa Kadar) TBMM Matbaası (3. Baskı), Ankara 1959, s. 201.
[96] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 25 (20 Teşrinisani 1338 tarihli Yüz Kırk Birinci İçtimadan 21 Kânunuevvel 1338 Tarihli Yüz Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 346.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI ATATÜRK UNIVERSITY PUBLICATIONS

neticelerinin henüz elde edilemediğini, dolayısıyla yılın ikinci yarısında mücadele hazırlıklarını aynı dikkat ve gayretle sürdürmekle geçtiğini, içinde bulunulan yılın barış yılı olması ihtimali kadar savaş yılı olması ihtimalinin de bulunduğunu, ikinci ihtimale karşı tedbirli bulunmak gerektiğini söylemiş ve barış devri ile birlikte kendilerinin yapmak mecburiyetinde gördüklerini şu şekilde beyan etmiştir; *"…millet ve memleketin ümran ve serveti, ifran ve medeniyeti ve hayat ve sıhhati için, katî ve ciddî bir program dairesinde ilk sulh günlerinden itibaren bütün milletin ahengi mesaisini temin eylemek akdemi vazaif olacaktır"*[97]. TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa devamla; maziye oranla daha büyük bir kabiliyet ve kuvvete sahip olduklarını bunun gerçek sebeplerinin Misâk-ı Millî ve millî hâkimiyeti kayıtsız şartsız elinde tutan Teşkilat-ı Esasîye Kanunu olduğunu, milletin ancak millî hâkimiyetini eline alarak kurduğu yeni devlet ve yeni idare sayesinde kendi hayatı ve ülkenin muhafazası için zorunlu olan şartları, zaferi temin ettiği üzerinde durmuş ve elde edilmiş olan esaslı noktaları muhafaza edilir tutmak ve geleceğe ait yükselme ve ilerleme ümitlerine inanmış olmak için şunların bilinmesini istemiştir; *"…hâkimiyeti milliye ve onun mahfuziyetini mütekeffil olan bugünkü şekil ve mahiyeti idaremiz yalnız saadeti âtiyemizi değil, belki şerefimizi; namusumuzu ve bütün evsafı mâneviyemizi temin eder. Misakı Millî, vatanın düşmanı haricî muvacehesindeki vaziyet ve mevkiini tesbit eden mukaddes bir düstur. …düsturu halâsımız olan Misakı Millîyi safhai tarihe yazan, milletin demir elidir. İstihsal olunacak neticeye de milletin kendisi nigehban olacaktır. …Misakı Milli netayici istihsal olunduktan sonra dahi millî idareyi gevşettiğimiz dakikada büyük mahasalın elden gitmesi muhakkaktır"*[98]. TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa, devamla TBMM'ne açılışının ertesi herhangi bir şekilde karşı duranların, Misâk-ı Millî aleyhinde bulunanların hain ilan edildikleri gibi, içinde bulunulan ve sonrası süreçte de millî hâkimiyet düşmanlarının aynı haklar ve aynı sebeplerle hain kabul edileceğini söylemiştir[99].

9 Mayıs 1336 (1920) Pazar günü okunan icra vekilleri programında; *"…dostluğunu fiilen ispat edecek devletlerin menafii iktisadiyesini memleketimizin menafi esasiyesiyle telif ederek kabule taraftarız…"*[100] denilmiş ve Necati Bey (Erzurum); *"…şimdiye kadar mevzuubahsolmamış olan memleketin iktisadî meselelerine büyük bir mevki ayırmak, sıhhî ve içtimaî vaziyetlerle de sureti hususiyede iştigali kabul etmek meselesi her türlü takdirin fevkındedir. Milletleri yaşatan ve devletlerin bugün siyaset umdesini teşkil eden şüphesiz iktisadiyattır…"* [101] sözleriyle ülke için iktisadın önemini ortaya koymuştur.

13 Haziran 1921'de Fransa'nın Dışişleri Komisyonu Başkanı M. Henri Franklin Bouillon ile görüşmesi ile ilgili Mustafa Kemal Paşa, üzerinde en çok durulan noktanın kapitülasyonların kaldırılması ve istiklallerinin tam olarak sağlanmasını temin edecek madde olduğunu belirterek, Bouillon'a söylediklerini şöyle dile getirmiştir; *"…tam istiklâl, bizim bugün üzerimize aldığımız görevin can damarıdır. Bu görev, bütün millete*

[97] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 28 (1 Mart 1339 Tarihli Birinci İçtimadan 4 Nisan 1339 Tarihli Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 2-3.
[98] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 28, s. 16-18.
[99] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 28, s. 16-18.
[100] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 1, s. 241.
[101] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 1, s. 242.

yüklenilmiştir. …Biz, yaşamak isteyen, haysiyet ve şerefiyle yaşamak isteyen bir milletiz. Bir yanlışlığa boyun eğme yüzünden bu vasıflardan yoksun kalmaya katlanamayız. …tam istiklâl demek, elbette, siyasî, malî, iktisadî, adlî, askerî, kültürel vb. her alanda tam bir bağımsızlığa ve hürriyete kavuşmak demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklâlden yoksun kalmak, millet ve memleketin gerçek anlamıyla bütün istiklâlinden yoksun kalması demektir. Biz, bunu elde etmeden barış ve huzura kavuşacağımız inancında değiliz"[102].

21 Ekim 1920 (1336) Perşembe günü Zonguldak'ta askerlik mükellefiyeti hakkında kanun teklifi ve millî müdafaa ve iktisat encümenleri mazbataları münasebetiyle Tunalı Hilmi Bey (Bolu), ülkenin ancak fiilî ve iktisadî saldırıların durdurulmasıyla kurtulabileceğini; ancak gerçek kurtuluşun iktisadî olduğunu [103], İsmail Suphi Bey (Burdur), ülkede madenciliğin sanayi hayatının kıymetinin tam anlamıyla anlaşılamadığını, özellikle petrol, kömür madenlerinin dünyayı yaşatan iki hazine olduğunu, İngilizlerin İran'da, Irak'ta takip ettikleri siyasetin en önemli sebeplerinden birinin de petrol, demir ve kömür olduğu üzerinde durmuş ve ülkede Ereğli, Zonguldak maden havzasının önemine işaret etmiş ve iktisadî hâkimiyete sahip olmayanların siyasî hâkimiyeti de bir gün kaybedebileceklerini savunmuştur[104].

27 Haziran 1337 (1921) Pazartesi günü harici siyaset hakkında beyanatı münasebetiyle izledikleri ve izleyecekleri siyasetin TBMM'nce ve milletçe belirlenmiş ve kabul edilmiş olan esaslar olduğunu söyleyen Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey (Sinop) davalarını şu şekilde açıklamıştır; *"…millî hudutlarımız dâhilinde istiklâli kâmilimiz ve hâkimiyeti tammemiz ve her türlü müdahalâttan azade olarak inkişafımızdır. Siyaseti hariciyemiz bu dâvanın tazammun ettiği metaneti milliyeyi istihsalden başka bir gayeyi güdemez. Bunun içindir ki, bu dâvamızın meşruiyetini fiilen, resmen, cidden teslim edenlerle tabiî dost oluyoruz ve olacağız. Hakkımızı zorla elimizden almak isteyenlere vermemeye çalışacağız ve vermeyeceğiz"* [105].

13 Eylül 1337 (1921) Salı günü TBMM teşekkür namesiyle taltif usulü hakkında kanun tasarısı münasebetiyle Millî Müdafaa Vekili Refet Paşa (İzmir), kavganın kendilerine çok pahalıya mal olduğunu kavgaların kolay kazanılmaz olduğunu belirterek; *"…önümüzde memleketin istiklâli tanımını. malî ve adlî, iktisadi tekmil istiklâlini ve vahdeti milliyi temin etmek meselesi var ki, bu daha çok zaferlere muhtaçtır. …Biz bir gün kazandığımız zaferin teşekkürünü yapmakla yarın kazanacağımız zaferlerin temel taşlarını hazırlamak için düşüneceğiz"* [106] sözleriyle kazanılan zaferin hakkını ve ödülünü vermenin sonrası kazanılacak zaferin temeli olarak görmüştür.

4 Ekim 1338 (1922) Çarşamba günü son harbin ayrıntısına dair beyanatı münasebetiyle Başkumandan Mustafa Kemal Paşa; "*…artık Misakı Millînin çizdiği hudutlar dâhilinde, mesut, müreffeh ve hür yaşamak için, her ne lazımsa, bunların hepsini istihsal edeceğiz. …Düşman elleriyle viran olmuş ve milletimiz tarafından her köşesini kurtarmak*

[102] Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927** (bugünkü dille yay. haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s. 421-424.
[103] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 5, s. 136.
[104] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 5, s. 138.
[105] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 11, s. 61-62.
[106] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 12, s. 194.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI ATATÜRK UNIVERSITY PUBLICATIONS

için seve seve can verilmiş ve çocuklarımızın kanı ile sulanmış olan yurdumuzun ufkunda artık sulhun tatlı güneşi gecikmeyecektir. …Bu zafer, bize bir imkân bahşediyor"[107] diyerek, elde edilen imkânın ülkenin milletin aydın, mesut ve müreffeh geleceği için kullanacaklarını, milletin bütün dünyaya karşı en yüksek ve yücelik mevkiini kazandığını söylemiştir.

5 Şubat 1339 (1923) Pazartesi günü İzmir'de toplanacak İktisat Kongresi'ne dair söz alan İktisat Vekili Mahmud Esad Bey (İzmir), iktisat kongresini toplamaktaki amaçlarının birbirini tanımayan ülkenin gerçek evlâtlarının birbirlerini ve ülkenin iktisat ihtiyaçlarını tanımaları ve bir kez daha düşünmeleri, bir arada toplu olarak iktisat işlerini halletmeleri, yetkileri haricinde olan kısımlar hakkında da Büyük Millet Meclisi ve Hükûmeti'nin dikkatlerini çekmek olduğunu söylemiştir. Kongre karşısında İktisat Vekaleti olarak vazifelerinin teşebbüs ve teşvikten ibaret olduğunu söyleyen Mahmud Esad Bey (İzmir), halledilmesi gereken meseleleri; kredi, üretimin ve tüketimin tanzim edilmesi, gümrük, şirket ve sendikalar olarak belirtmiş ve *"…İktisat Kongresinin davetinden düşman memleketleri mütelâşi ve mütehaşi bir vaziyettedir. …Türkiyeliler dişleriyle, tırnaklariyle kazandıkları bu hürriyet hayatını, iktisatlariyle, tarsin etmekle müdafaa edeceklerdir. Çünkü onlar pek kıymetlidir. Pek pahalıya mal olmuştur. Bütün milletin dişiyle, tırnağiyle kazandığı bir dâvadır. Onun için önüne iktisat çemberiyle geçerek hayatını müdafaa edecektir ve pekâlâ edecektir. …Ecnebi sermayesine karşı Türkiye milletinin hiçbir buğz ve adaveti yoktur ve onun memlekete girmesi için her türlü teshilâtı da bütün medenî milletlerde olduğu gibi göstermeye amadedir. Ancak kendimizi Yirminci Asrın ortasında hiçbir devletten geri görmediğimiz gibi hiçbir milletten de aşağı şerait kabul ederek Türkiye'yi esirler ülkesi haline getiremeyiz. …Türkiye esirler ülkesi olmasın"* sözleriyle de her medenî millet gibi muamele görmeleri gerektiğini bu tarzda bir tutum ve davranışı uygun gören yabancıların sermayelerine kapılarının açık olacağını ifade etmiştir[108].

3 Ocak 1339 (1923) Çarşamba günü, Lozan Barış Konferansı'nda cereyan eden müzakerelere dair beyanatı münasebetiyle İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Bey (Sivas), Lozan'da konferansa gitme amaçlarını artık bir daha savaşı gerektirecek pürüzlerin kalmamasını temin etmek için olduğunu, kendilerinin geçici tedbirlerden ziyade, iktisada, sanayiye bağlı Avrupa insanlığını ıstıraplardan kurtaracak ve dünya siyasetinden kurtarabilecek bir surette müzakerelerle halledilmesi taraftarı olduklarını gün siyaseti yapmak istemediklerini belirterek; *"…Haşarata uğrayan, taş taş üstünde komayan topraklarımızda bu vatana lâyık olduğunu fiilen ispat eden kardeşlerimizin, evlâtlarımızın müreffeh, mesut iktisadiyle, ilim ve irfaniyle tamamen yerleşmesini temin edici bir sulh istiyoruz. …eğer milletimiz efradının yalnız bugün yaşamak için muharebe ettiği zahabında olanlar varsa bu zahabı tashih etmelerini rica ediyorum. Bizler bu cihadı kendileri için vazifei diniye ve vataniye addeden ve mücahedede bugün tekmil evlâdı vatan ve efradı millet ve mübarek atalarımız, aziz hemşirelerimiz de dâhil*

[107] TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 25 (20 Teşrinisani 1338 tarihli Yüz Kırk Birinci İçtimadan 21 Kânunuevvel 1338 Tarihli Yüz Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 276-277.

[108] **TBMM Zabıt Ceridesi,** D. I, C. 27 (27 Kânunusâni 1339 Tarihli Yüz Seksen Birinci İçtimadan 23 Şubat 1339 Tarihli İki Yüz Birinci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 171-173.

olduğu halde umum milletimiz ve umum halkımız birlikte bir gaye ve bir maksad için çalışıyoruz"[109] demiş ve kendi yorgunlarını gidermek için değil, kendilerinden sonra gelecek evlatlarının müstakil, mesut ve müreffeh olarak yaşamalarını temin için olduğunu söylemiştir. 1 Nisan 1339 (1923) Pazar günü Aydın Mebusu Esad Efendi ile yüz yirmi arkadaşının, Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun ek maddesinin ilgasına ve yenisinin tespitine dair kanun teklifi münasebetiyle İsmail Suphi Bey (Burdur), milletin istiklalini temin ettiğini, dolayısıyla içinde bulunulan durumda barışın söz konusu olduğunu, artık *"Milletin mukadderatı âtiyesi mevzuubahistir. Artık istiklâli, mevcudiyeti değil, mukadderatı âtiyesi, kendi kendini imar ve ihya etmesi, kuvvetlenmesi mevzuubahistir…"*[110] demiştir.

SONUÇ

19. yüzyıl Osmanlı Devleti açısından dağılma ve yıkılma devri olmuş, sömürgeci güçler, "Şark Meselesi" temelinde amaçlarından vazgeçmemişler I. Dünya Savaşı bitiminde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı fırsat olarak görmüşlerdir. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ağır şartları kabul edilmemiş, gerçekliği tasdik edilmesi için Wilson prensiplerine dayalı işgal ve ilhak reddedilmiş, mücadele meşru, haklı ve hukukî bir zemine oturtulmuştur. Bu mücadelenin meşruiyeti Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde ülkeye ilişkin endişeleri bulunan ve Anadolu'da başlayan hareketi destekleyen mebuslar aracılığı ile bir beyanname halinde kabul edilmiş ve millî dava olarak dünya kamuoyuna duyurulmuştur.

Ülkenin haksız işgalleri karşısında Anadolu halkı boyun eğmemiş, 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla meşru bir organ tarafından yönlendirilmeye başlanmıştır. TBMM, toplumsal uzlaşmayı yansıtan, halkın her kesimi ve katmanından üyeyi temsil eden, tam bir kucaklaşmanın gözlemlendiği bir mekân olmuştur. TBMM'nde ülke meseleleri özgür ve açık bir şekilde tartışılmış, iç politikada olduğu gibi dış politikada da yaklaşım farklılıkları gözlenmiş ancak, onların yekvücut oldukları tek nokta Misâk-ı Millî olmuştur. TBMM'nin farklı mesleklerden gelen bu ilk mebusları, Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında kenetlenmiş, hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır. Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi'nin reisi, onun hissiyatının sözcüsü, kendi ruhlarına uygun ve yerinde görülmüş, millî mefkûrenin rehberi olarak sayılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, meclis müzakerelerinde yapılan değerlendirmelerden istifade etmiş, askerî, siyasî ve hukukî mücadelelerde üyeleri peşinden sürüklemesini bilmiş, adeta meclis ile bütünleşmiştir. Yapılan müzakerelerde askerî cephesinin yanında diplomatik cephesi de bulunan savaşta Misâk-ı Millî sıkça dile getirilmiş ve mebuslar görüşlerini Misâk-ı Millî üzerine temellendirmişlerdir.

TBMM I. Dönemi (1920-1923) işlevi oldukça önemli addedilmiştir. TBMM milletin rızasına dayalı, meşru hakların temininin aracı, kuvvetler birliği sistemine dayalı milletin tek temsilcisi, Millî Mücadele'nin sevk ve idare edeni olmuştur. TBMM I.

[109] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 26 (23 Kanunuevvel 1338 Tarihli Yüz Altmış Birinci İçtimadan 25 Kânunusâni 1339 Tarihli Yüz Sekseninci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 146-150.
[110] **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. I, C. 28, s. 285.

Dönemi'nin açılışı olan 23 Nisan 1920'den, sona erdiği 16 Nisan 1923 tarihine kadar geçen sürede tanık olunan ve cereyan eden gelişmelere ilişkin mebusların ortaya koydukları mütalaalar ve mütalaalara dayalı yekvücut olarak beliren belli başlı prensipler kendini şu şekilde belli etmiştir;

"…Siyasette hissiyata kapılarak değil daima menfaat, mihveri harekâttır …Bizim vuzuh ve kabiliyeti tatbikiye gördüğümüz meslekî siyasî, millî siyasettir. …Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir" şeklindeki düstur ile millî siyaset uygulaması ve gerçeklik ortaya konulmuştur. *"…Sizin hedefleriniz zevat değil, mâkamattır. Fâniler değil, esaslardır"* ifadesiyle, izlenecek olan siyasetin kısa, dar ve ani hedeflerde olmayıp, milletin ruhunda yaşatılacak, topluluğun kollektif vicdanında daima uyanık tutulacak prensipler olduğuna dikkat çekilmiştir. *"…Siyasette hissiyata kapılarak değil Daima menfaat, mihveri harekâttır"* düsturu esas alınmış, karşılıklı ortak amaçlar doğrultusunda muhtelif ülkelerle Misâk-ı Millî'ye tezat oluşturmayacak müspet ilişkiler içinde olmanın arayışı içinde olunmuştur.

"…Gidilen mahal bizim canımıza, varımıza, mülkümüze, dinimize hulâsa tekmil mevcudiyetimize kastetmiş bir hükümettir. Bunu iyi bilmeli idiler" denilerek, düşmanlarının biraz olsun yüzlerine gülmelerine aldanarak güvende ölçünün kaçırılmaması tavsiye edilmiştir.

"Büyük Millet Meclisinin vaz'ettiği düsturlara tebean millî hududlarımız içinde, siyasi, iktisadi, malî ve harsî tam bir istiklâl temin ve bütün milletin meclisimiz de tecelli eden iradesiyle mahfuziyetini talebettiği Misakı Millîyi beynelmilel bir ahitname şekline kalbedinceye kadar" tarzında mücadeledeki kararlılık pekiştirilmiştir. *"…Bu Müslümanlar hayatı kavimini ikmal edesiye kadar biz Türkler, bilfiil kıyam ettik ve hukuku meşruamızı istihsale çalıştık ve şu Büyük Millet Meclisinin Türk Hükümetini vücuda getirdik… … Bizim esasatımız, gaye ve hedefimiz, ancak meşru emellerdir"* şeklinde, temin edilmesi gerekenin "istiklâl-i tam bir vatan" olduğu savunulmuştur.

"…Ölmesini bilen bir millet yaşamak hakkını haizdir" ve *"…İngiliz siyasetinin çevirdiği fırıldaklar ve nihayet en sefil ve en gaddar düşmanımızı, en zaif zamanımızı kollayarak kalpgâhımıza saldırtması beni de pek çok vatandaşlarım gibi artık her ne bahaya olursa olsun yaşamak için ölmeye sevk etti"* anlatımıyla, adeta hayatta kalmayı hak edenlerin ölmeyi göze alanlar olduğu ifade edilmiş kararlılığa ve ümide vurgu yapılmıştır. *"…Elinde silahı olan Türklere karşı tecavüzde Türklerin hiçbir vakit şikâyet etmedikleri"* şeklinde yiğitlik ve güvenilirliğe dikkat çekilmiştir.

"…Emelimiz yağımızla kavrulmaktır. Hariçten yağ aramakla bu iş başa çıkmaz. Bu yol doğru gitmez. …İyi bilelim ki, başkasından ümit beklemeyelim. Beklersek kaybederiz. Ümidin kes zaferden, gayriden imdat beklersen. …Bizim cümlemizin ve heyeti icraiyemizin takip ettiği düstur, kendi, maksadımızı, hayatımızı, şerefimizi kendi kuvvet ve mevcudiyetimizle kurtarmak ve temin etmektir" denilerek, kendi kendine yeterliliğin ve kendi gücüne dayanmanın, kestirme yoldan kurtuluşa ulaşmada en sağlam güç olduğu vurgulanmıştır. *"…Hakikaten milletlerin münasebetinden, milletlerin itiyadatından doğmuş güzel yüksek nazariyeleri vardır. Fakat onlardan evvel bir ilim vardır ki, süngü, top, tüfek efendiler. …Bunlar geldiği vakitlerde senin ne hukukun kalıyor. Ne nahivin kalıyor. Ne*

sarfın kalıyor. Ne şu kalıyor, ne bu kalıyor, yalnız bir şey hâkim oluyor. Ne? …Top, tüfek, kuvvet" şeklinde, hukukun mevcut olması için kendisini destekleyecek bir güce ihtiyaç olduğuna dikkat çekilmiştir. *"…Bizim dâvayı millîmizi halledecek yegâne âmil …kuvvetimizdir"* denilerek, millî davalarının çözüme kavuşturulmasında tek yolun güçleri olduğuna işaret edilmiştir.

" …Her milletin hukuku yani mukadderatı kendi elindedir, kendi tayin edecektir, öyle ise biz de beni âdemiz, biz de beşeriz, öyle ise biz de hakkımızı isteriz…" deyişiyle, bütün insanların sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri ellerinde bulundurmalarının mecburi olduğu belirtilmiştir. *"…Dâvamız bizi kurtardığı gibi, insaniyetin büyük bir kısmını da kurtarmalıdır…"* denilerek, uğraşının evrenselliği ortaya konulmuştur.

TBMM'nin bundan sonraki vazifesini; *"…cehil denilen adüvvü ekbere karşı cihad ve ilânı harbetmek ve memleketin iktisadi faaliyetlerini vücuda getirmek için hiçbir dakika fevt etmeksizin yürümektir" "…Milletleri yaşatan ve devletlerin bugün siyaset umdesini teşkil eden şüphesiz iktisadiyattır…"* anlatımıyla, fertlerin ve toplumun genel refahını üst seviyelere çıkarmak için arzu edilen belli başlı girişimlerin asıl desteğinin ekonomiye dayandığı belirtilmiştir. *"Milletin mukadderatı âtiyesi mevzuubahistir. Artık istiklâli, mevcudiyeti değil, mukadderatı âtiyesi, kendi kendini imar ve ihya etmesi, kuvvetlenmesi mevzuubahistir. …Hududu millimizi tam ve kâmil olarak temin edebilmek ve mücahedemizde istihdaf ettiğimiz yegâne gaye, hududu millimiz dâhilinde bir istiklâli tam ve medenî bir millet ve medenî bir idare sahibi olarak yaşamak ve nesli atimizi yaşatmaktan ibarettir"* denilerek, arzu edilen hedef, mutlu ve refah içinde yaşam şeklinde açıklanmıştır.

Millî Mücadele'de tam bağımsızlık ve uluslararası alanda eşitlik merkezli belirlenen prensiplere içtenlikle bağlı kalınarak askerî ve diplomatik faaliyetler neticesinde hedeflere ulaşılmış ve yeni bağımsız bir Türk devletinin kuruluş safhası tamamlanmıştır. Millî hâkimiyet ilkesinin, siyasî ve hukukî temel edinildiği, devlet ve hükûmet sisteminin belirtildiği TBMM'nin I. Dönemi'nde devletin kurumlaşmasının sağlandığı Türk inkılabının oluşumunda önemli bir mesafe katedilmiştir.

Yukarıda da ifade edilen faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında üyelerin konuşmalarında Türk dış politikasının, imparatorluk mirasını sezdirici, stratejik, tarihî, güncel ve ideolojik boyutlara sahip olduğu anlaşılmış, onun temel nitelikleri; kendi gücüne dayanmak, uygulamada ustalık, gerçekçilik, uluslararası güvenilirlik, diyalog, ittifaklara açıklık ve maceradan uzak, güvende ölçüyü kaçırmama, şeref ve saygınlık, kişilere bağlı olmaksızın devamlılık şeklinde gözükmüştür.

Netice itibarıyla Millî Mücadele Dönemi dış politika anlayışının oluşmasında ülkenin coğrafî konumu, jeopolitik durumu, tarihî arka planı ve kültür yapısı belirleyici olmuş, Millî Mücadele hareketinin millî sınırlara dayalı ve tam anlamı ile bağımsız bir devlet olmaktan başka bir amaç taşımadığı ortaya konulmuş, arzu edilenin Misak-ı Millî hedefleri doğrultusunda ülkenin işgalden kurtarılması, barışın imzalanıp, ülkenin uluslararası alanda diğer ülkeler nezdinde eşit varlığını sürdürmesi esas alınarak, yeni hudutlar dâhilinde halkın müreffeh olarak yaşatılması olmuştur.

Millî Mücadele ile beliren ve değer kazanan Misâk-ı Millî prensipleri güncelliğini ve geçerliliğini korumuştur. Daha sonrası süreçte de bu prensipler, "yurtta sulh cihanda

sulh" ilkesi ile iç içe geçerek uygulanabilir bir millî siyaset anlayışı şeklinde kendini göstermiştir.

Arzu edilenin Batı modeli olması dolayısıyla Türk dış politikasını, Batı'dan ve Batılılaşmaktan ayrı değerlendirmek mümkün olmamıştır. Dolayısıyla Millî Mücadele, Batı veya Batılılara karşı değil; Batı işgal ve emperyalizmine karşı yapılmış, Batılı güçlere yönelik Türk dış politikası da bu doğrultuda belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

2 Sayılı Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Birinci Maddesi, **TBMM Kavanin Mecmuası**, D.1, C. 1, No:2, TBMM Matbaası (Üçüncü Baskı), Ankara, 1943.

Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, Ankara, 1973.

Akşin Aptülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, TTK Basımevi, Ankara 1991.

Armaoğlu Fahir, "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri", (**Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu** 31 Ekim-1 Kasım 1988 Ayrıbasım), Ankara 1988.

Armaoğlu Fahir, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)**, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007.

Armaoğlu Fahir, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

Atatürk Kemal, **Nutuk 1919-1927** (Bugünkü dille yay. haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

Atatürk Kemal, **Nutuk, (1920-1927)**, C. II, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Berkes Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul 1978.

Coşkun Üçük, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

Ergil Doğu, **Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi,** Turhan Kitabevi, Ankara 1981.

Gönlübol Mehmet, "Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 8-9 Mart 1990, TTK Basımevi, Ankara 1992, (27-30).

Güneş İhsan, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Gürel Şükrü S., "Türk Dış Politikası (1919-1945)", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, (520- 536).

Kocatürk Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.

Kürkçüoğlu Ömer, "Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü", **AÜSBFD**, XXXV/1-4, 1980, (309-335).

Landau Jacob, "Atatürk'ün Büyük Nutuk'unda Dış Politika", Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri, **Bildiriler ve Tartışmalar**, TTK Basımevi, Ankara 1980.

Oba Ali Engin, **Diplomasi ve Tarih (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Diplomasi Tarihi Araştırmaları)**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2021.

Özüçetin Y., **Kurtuluş ve Kuruluşta Milletvekili Gözüyle Gazi Mustafa Kemal Paşa (1920-1923)**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2015.

Özüçetin Yaşar, "Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi Temelli Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Mesai Arkadaşları Tarafından Atfedilen Muhtelif Vasıflar", **100. Yılında Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi I-IV**, Editör Prof. Dr. Gürsoy Şahin, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar, 2023, (989-1028).

Özüçetin, Y. ve H. Mehmet Dağıstan, "Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Müzakereleri ve Kabulü", **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** S. 5 (Nisan 2011), (252- 281).

Rıdvan Akın, **Siyasal Tarih (1908-2000),** On İki Levha Yayıncılık İstanbul, 2010.

Serdar Cem Sediroğlu, "İktisadi Bağımsızlık Ekseninde 1929 Büyük Buhran ve Genç Cumhuriyet'in Liberal Uygulamalarından Planlı Ekonomiye Geçiş (1929-1934)", II th INTERNATIONAL COFERANCE ON CULTURE AND CIVILIZATION February 22-23, 2022 Mardin,TURKEY, **CONFERANS FULL TEXTS BOOK**, Editd by Prof. Dr. Mustafa GÜÇLÜ, Farabi Publications-2022, (238-253).

Sonyel Salahi R., "Kurtuluş Savaşı Günlerinde Doğu Siyasamız" **Belleten**, C. XLI, S.164, (Ankara 1977), (657-732).

Sönmezoğlu Faruk, **İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası**, Der Yayınları, İstanbul, 2011.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, D. I, C.I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, D. I, C. II (17 Mart 1337 (1921) - 25 Şubat 1337 (1922), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1985.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 18 (1 Mart 1338 Tarihli Birinci İçtimadan 1 Nisan 1338 Tarihli Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 1 (23. IV. 1336 Tarihli Birinci İnikattan 19. V. 1336 Tarihli On Sekizinci İnikata Kadar), TBMM Matbaası (3. Baskı), Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 10 (16 Nisan 1337 Tarihli Yirmi Birinci İçtimadan 20 Haziran 1337 Tarihli Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 11 (23 Nisan 1337 Tarihli Kırk Birinci İçtimadan 3 Ağustos 1337 Tarihli Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 12 (4 Ağustos 1337 Tarihli Altmış Birinci İçtimadan 22 Eylül 1337 Tarihli Sekseninci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 14 (31 Teşrinievvel 1337 Tarihli Yüz İkinci İçtimadan 1 Kânunuevvel 1337 Tarihli Yüz Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 16 (7 Kânunusani 1337 Tarihli Yüz Kırk Birinci İçtimadan 16 Şubat 1337 Tarihli Yüz Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 18 (1 Mart 1338 Tarihli Birinci İçtimadan 1 Nisan 1338 Tarihli Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 437;

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 19 (6 Nisan 1338 Tarihli Yirmi Birinci İçtimadan 6 Mayıs 1338 Tarihli Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 2 (22. V. 1336 Tarihli On Dokuzuncu İçtimadan 28. VII. 1336 Tarihli Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Basımevi (3. Baskı), Ankara 1981.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 24 (18 Teşrinievvel 1338 Tarihli Yüz Yirmi Birinci İçtimadan 18 Teşrinisani 1338 Tarihli Yüz Kırkıncı içtimaa kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 25 (20 Teşrinisani 1338 tarihli Yüz Kırk Birinci İçtimadan 21 Kânunuevvel 1338 Tarihli Yüz Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 26 (23 Kanunuevvel 1338 Tarihli Yüz Altmış Birinci İçtimadan 25 Kânunusâni 1339 Tarihli Yüz Sekseninci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 27 (27 Kânunusâni 1339 Tarihli Yüz Seksen Birinci İçtimadan 23 Şubat 1339 Tarihli İki Yüz Birinci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 28 (1 Mart 1339 Tarihli Birinci İçtimadan 4 Nisan 1339 Tarihli Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası, Ankara 1961.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 3 (31. VII. 1336 Tarihli Kırk Birinci İçtimadan 6. IX. 1336 Tarihli Altmışıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası (3. Baskı), Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 4 (8. IX. 1336 Tarihli Altmış Birinci İçtimadan 6. X. 1336 Tarihli Yetmiş Dokuzuncu İçtimaa Kadar) TBMM Matbaası (3. Baskı), Ankara 1959.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 5 (9 Teşrinisani 1336 Tarihli Sekseninci İçtimadan 20 Teşrinisani 1336 Tarihli Yüzüncü İçtimaa Kadar), TBMM Basımevi (3. Baskı), Ankara 1981.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 7 (25 Kânunuevel 1336 Tarihli Yüz Yirmi Birinci İçtimadan 30 Kânunusani 1337 Tarihli Yüz Kırkıncı İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası (2. Baskı), Ankara 1944.

TBMM Zabıt Ceridesi, D. I, C. 9 (1 Mart 1337 Tarihli Birinci İçtimadan 13 Nisan 1337 Tarihli Yirminci İçtimaa Kadar), TBMM Matbaası (2. Baskı), Ankara 1954.

Topuzkanamış Engin, "Hukuk ve İktidar Üstüne Bir Taslak", **https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/594822,** Erişim Tarihi: 10.08.2023.

Tunaya Tarık Zafer, **Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük**, İstanbul, 1981.

Turan Mustafa, "Misâk-ı Millî'nin Anlamı ve Tarihî Değeri", **Yeni Türkiye**, Misâk-ı Millî Özel Sayısı, 93, (Şubat 2017), (99-111).

Türk Parlamento Tarihi, **Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem, 1919-1923**, **I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, III. Cilt, s. III; İhsan Ezherli, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, TBMM Kültür ve Sanat Yay.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, C. II, TDK Yayınları, Ankara 1998.

Ünsal Yavuz, **Atatürk, İmparatorluktan Millî Devlete**, Ankara, 1990.

Velidedeoğlu Hıfzı Veldet, **İlk Meclis ve Mili Mücadele'de Anadolu,** Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990.

Yalçın E. Semih, **Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.

Yerasimos Stefanos, **Türk-Sovyet İlişkileri Ekim Devrimi'nden "Millî Mücadele"ye,** Gözlem Yayınları, İstanbul, 1979.